

Vredesspiraal

Kwartaalmagazine van de vereniging Kerk en Vrede

Bij alle geweld geweldloos

Special

Met onder meer in dit nummer:

- Geweldloosheid: een actief begrip
- School als oefenplaats voor vrede
- De zondeval van het Christendom
- Geweldloosheid is niet voor lafaards

In dit nummer

3 **Greetje Witte-Rang en Héleen Broekema**

Voorwoord

4 **Greetje Witte-Rang**

Geweldloosheid: een actief begrip

6 **Greetje Witte-Rang**

Nederland: een land in oorlog

7 **Bram Grandia**

Vredesorganisaties: The Tent of Nations

8 **Gerard Moorman, Kees Nieuwerth en Greetje Witte-Rang**

Kerken over geweldloosheid

10 **Gerard Moorman**

Portretten: Dorothy Day

11 **Greetje Witte-Rang en Bram Grandia**

Interview met Edy Korthals Altes

13 **Harcourt Klinefelter**

Geweldloosheid is niet voor lafaards

14 **Héleen Broekema**

De Vreedzame School

15 **Fred van Iersel**

Portretten: Thomas Merton

16 **Harcourt Klinefelter**

Het menselijk tapijt

17 **Yosé Höhne-Sparborth**

Portretten: Bisschop Yousif Thomas Mirkis

18 **Bram Grandia**

De zondeval van het Christendom.

Over de bekering van Heering

20 **Herman Noordegraaf**

Portretten: Bertha von Suttner

21 **Margreet Hogeterp**

Geweldloos verzet tegen IS

23 **Leen van den Herik**

Boekbespreking en Vredesmuseum

24 **Harry Pals**

Van woede en hoop. Een bijbels visioen

25 **Héleen Broekema**

Vredesorganisaties:

Wakes bij detentiecentrum Zeist

27 **Simon Lambregts en Margreet Hogeterp**

Portretten: Badshah Kahn

28 **Wendela de Vries**

Column: Voor een vreedzaam Europa

29 **Frits ter Kuile**

Organisaties: Jeannette Noëlhuis

30 **Websites en bronnen**

32 **Agenda**

Colofon

'Vredesspiraal' is het kwartaalblad van Kerk en Vrede, de landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. In de periode 1999-2003 had Kerk en Vrede geen eigen blad, maar gaf samen met de Basisbeweging, WRGV en het Landelijk Oecumenisch Platform het kwartaalblad 'Vier in Eén' uit. Dit blad had een eigen redactie. De redactionele inbreng vanuit Kerk en Vrede was niet erg groot, en 'vredesonderwerpen' kwamen niet altijd uitgebreid aan de orde. Toen 'Vier in Eén' ophield, hadden wij van Kerk en Vrede behoefte aan een eigen blad, waarin onze thematiek goed naar voren kon komen. Vandaar in ieder geval de term 'vrede' in de titel.

Het was ook de tijd dat we vanuit Kerk en Vrede volop en leidend actief waren in het Platform Tegen de Nieuwe Oorlog, en ons als vereniging nadrukkelijker wilden profileren als kartrekker van de nieuwe vredesbeweging, waar

helaas ruim tien jaar later nog zo weinig van over is.

De naam 'Vredesspiraal' is mede in het kader, van een 'war on terror' met een (nog steeds) voortgaande geweldsspiraal, als tegenhanger gekozen om de weg de andere kant op te wijzen. Het alom heersende geloof in geweld – ook binnen de kerken nog niet overwonnen – moet weerlegd en ontzenuwd worden.

Redactie

Mark Akkerman, Jan Anne Bos, Héleen Broekema, Arie de Bruijn, Rob van Essen, Margreet Hogeterp (eindred.), Leen van den Herik, Yosé Höhne-Sparborth. Met medewerking van de Theologische werkgroep Kerk en Vrede.

Kerk en Vrede

Kerk en Vrede is een landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. Het alom heersende geloof in geweld – ook binnen de kerken nog

niet overwonnen – moet weerlegd en ontzenuwd worden.

Abonnement

Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,- per jaar, inclusief een abonnement op Vredesspiraal en een aantal keren per jaar een ledenbrief.

Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,- per jaar.

Losse nummers € 3,- excl. porto

Illustraties: tenzij anders vermeld: ©Kerk en Vrede
IBAN: NL74 INGB 0000 4353 82

Adres

Kerk en Vrede Vredesspiraal
Postbus 1528, 3500 BM Utrecht
tel. 030-2316666

info@kerkenvrede.nl of
a.debruijn@kerkenvrede.nl
www.kerkenvrede.nl
facebook.com/kerkenvrede
twitter.com/kerkenvrede

Druk Narratio, Gorinchem

Voorwoord

In de strijd tegen onrecht biedt geweldloosheid meer uitzicht op vreedzaam samenleven dan de inzet van geweld. Het geloof dat geweld een bruikbaar middel is, maakt de wereld tot een onherbergzaam oord. Dat is in het kort de boodschap die Kerk en Vrede met dit speciale nummer van de *Vredesspiraal* wil uitdragen.

In een reeks artikelen komen mensen aan het woord die laten zien wat de achtergrond van hun keuze voor geweldloosheid is, hoe je geweldloos handelt en leeft, en hoe je dat kunt oefenen. Verschillende organisaties en activiteiten passeren de revue. Aan bod komen acties in binnen- en buitenland, in het groot en in het klein. Er zou nog vele malen meer te vertellen zijn, maar daarvoor ontbreekt de ruimte. Daarom zijn verwijzingen naar vele websites opgenomen die de geïnteresseerde lezer verder helpen. Het nummer begint met een artikel dat ingaat op de vraag wat geweldloosheid en geweldloze weerbaarheid zijn. Daarover bestaan veel misverstanden. Pacifisme is geen passivisme, het gaat juist om een actieve inzet voor vrede. Pacifisme is op twee uitgangspunten gebaseerd: niet berusten in onrecht en niet vertrouwen in het gebruik van geweld. Daartoe moet studie gemaakt worden van dat onrecht en moet er zicht zijn op oorzaken en kennis van de geschiedenis. Werken aan een wereld zonder gewelddadige conflicten is hard werken en verre van eenvoudig. De inzet van geweld om conflicten op te lossen, geeft al te vaak blijk van een onvoldoende inzicht in wat gaande is en wat de effecten van het gebruik van

geweld zullen zijn. Dat hebben de zogenaamde vredesmissies van de laatste decennia ons wel geleerd. Lessen die overheden echter hardnekkig weigeren te leren, omdat ze hun geloof in de effectiviteit van geweld niet willen opgeven.

Deze special verschijnt ter gelegenheid van de Vredesweek van 2017. In 2015 verscheen in de Vredesweek de special *Werken aan rechtvaardige vrede*, met een pleidooi om veel grondiger na te denken over de situaties van geweld en om veel meer te investeren in het 'leren van de vrede'. Het ging daarin over 'pacifisme als ruimte voor bezinning'. Dat wil zeggen: een beweging die geweld steeds weer als probleem benoemt en niet op voorhand rechtvaardigt; een beweging waarin mensen dieper nadenken over oorzaken en gevolgen van geweld. Dan blijkt dat geweld conflicten niet werkelijk oplost en altijd weer nieuw geweld baart. In 2016 kwam de special *Tegendraads voor vrede* uit, speciaal voor jongeren.

Die special laat op verschillende manieren zien dat mensen bereid moeten zijn om anders te denken en te handelen als het gaat over geweld en conflicten, omdat het oude denken en doen ons en onze wereld op een doodlopend spoor hebben gebracht.

Het initiatief voor deze drie specials werd genomen door de Theologische Werkgroep van Kerk en Vrede, in nauw overleg met de redactie van *Vredesspiraal* en het bestuur van de vereniging. We verwijzen graag naar de website van Kerk en Vrede (www.kerkenvrede.nl), waar behalve deze specials nog veel meer informatie te vinden is. Op de site zijn ook suggesties te vinden over hoe de inhoud van de special in groepen besproken kan worden. We zijn benieuwd naar uw ervaringen! info@kerkenvrede.nl

Héleen Broekema en Greetje Witte-Rang, namens de Theologische Werkgroep van Kerk en Vrede

Geweldloosheid: een actief begrip

Greetje Witte-Rang

Deze special staat in het teken van geweldloosheid. Dat begrip wordt snel verkeerd begrepen. Kerk en Vrede spreekt dan ook liever over 'Geweldloze weerbaarheid'. Wat wordt daar precies onder verstaan en hoe kan het in de praktijk worden gebracht?

Geweldloosheid is een moeilijk begrip dat snel wordt misverstaan. Soms wordt gedacht dat mensen die kiezen voor pacifisme, *passief* willen zijn en blijven wanneer ze geconfronteerd worden met onrecht en geweld. Alsof pacifisme niet met een 'c' maar met dubbel 's' geschreven wordt: passivisme. Maar pacifisme is het tegendeel van passief: het is een actief begrip, het gaat om het 'maken van vrede'. Om die reden wordt ook wel gesproken over 'geweldloze weerbaarheid'. Kerk en Vrede gaf onder die titel in 1979 een boekje uit, met als ondertitel 'een nieuw model in de strijd tegen onrecht'. Daarmee is de geweldloosheid waar Kerk en Vrede voor kiest, gekwalificeerd. En daarmee is ook direct een afstand gecreëerd tot die mensen die zeggen dat bij het bereiken van hun doelstellingen alle middelen geoorloofd zijn, behalve

geweld. In dat geval houdt geweldloosheid slechts 'oorlogvoering met andere middelen' in. Natuurlijk, op wereldschaal zouden we al veel bereikt hebben wanneer dat in de praktijk werd gebracht, want vele miljoenen mensen lijden onder bruto geweld. Maar de geweldloosheid waar Kerk en Vrede en de talloze andere organisaties voor kiezen, is een geweldloosheid die uit is op het winnen en overtuigen van tegenstanders, in plaats van het overwinnen en vernietigen van mensen door geweld.

Wat is geweld?

Kerk en Vrede omschreef geweld indertijd als: de aantasting, beschadiging of bedreiging van de medemens, de natuur of de dingen, waarbij de mens zich niet meer gedraagt volgens zijn opdracht tot dienstbetoon aan de ander

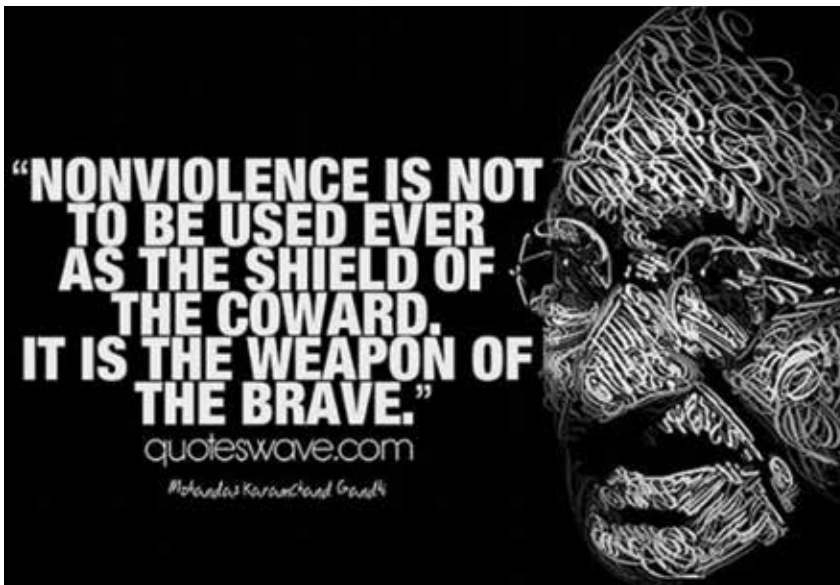
en de wereld om hem heen, maar eigenmachtig heerschappij uitoefent. Wie ernaar streeft zich van dit soort geweld te onthouden, kiest daarmee voor een leven in dienst van vrede en recht. En andersom: het werken aan vrede en recht vraagt om een geweldloze inzet. Het is ook daarom, dat velen geweldloosheid omschrijven als een stijl van leven die op alle gebieden van het leven tot uitdrukking komt. Het gedrag van de geweldloze activist laat zien welke toekomst hij of zij op het oog heeft. Christenen spreken hier over het Koninkrijk, waarvan Jezus ons de leefregels leerde. Andere religies en levensbeschouwingen hebben hun eigen beelden.

Wie voor de weg van geweldloosheid kiest, zal veel weerstand ontmoeten, bij anderen en zichzelf. Het is goed om ons de woorden van de radicale

pacifistische theoloog Stanley Hauerwas te binnen te brengen. "Ik vertel mensen altijd dat ik pacifist ben", zei hij.

"Niet om me daarover op de borst te slaan, maar in de hoop dat de hoorders mij daaraan herinneren wanneer ik me (weer eens, want Hauerwas kent zichzelf) gewelddadig gedraag." Geweldloosheid is dus ook iets wat je moet leren, wat je van elkaar kunt leren en waarvoor trainingen bestaan.

Principes van geweldloosheid

Net als het gebruik van geweld geen positieve uitkomst garandeert, doet geweldloosheid dat ook niet. Maar de kansen op een betere uitkomst zijn wel groter, om een aantal redenen.

* Actieve geweldloosheid betekent dat je middelen kiest die in overeenstemming zijn met wat je nastreeft. Indertijd was er een button met de tekst: 'Fighting for peace is like fucking for virginity'. Misschien wat plat maar schuilt er geen waarheid in? Veroorzaakt geweld niet meer problemen dan het oplost? Actieve geweldloosheid kiest dus ook voor openheid, transparantie en waarachtigheid.

* Actieve geweldloosheid streeft naar *inclusieve oplossingen*: de behoeften en wensen van alle partijen worden meegenomen, zodat er niet nieuwe conflictstof wordt gecreëerd.

* Actieve geweldloosheid verworpt zowel het terugslaan (verging) als het vluchten voor geweld als twee mogelijke reacties op geweld. Wie die beide in zijn gedrag afwijst, maakt dat de tegenstander zich opnieuw moet gaan bezinnen. Er zijn altijd meer dan slechts die twee opties, en geweldloze activisten leren om die mogelijkheden te zien.

* Actieve geweldloosheid transformeert onze woede, in plaats van toe te staan dat onze woede óns transformeert. Woede over onrecht is goed. Maar wat doen we met die woede? Woede kan omgezet worden in een positieve kracht voor verandering.

* Actieve geweldloosheid oefent macht uit door niet mee te werken. Wie weigert mee te werken met de machtigen, ontnemt ze hun macht. Er zijn voorbeelden van gemeenschappen waar terreurgroepen niets voor elkaar kregen, doordat de leden van de gemeenschap weigerden mee te werken.

Vormen van geweldloze actie

Gene Sharp, een beroemde vredeswetenschapper, bracht in zijn boek *The Politics of Nonviolent Action* (1973) maar liefst 198 methoden van geweldloze actie in kaart. Die verdeelde hij onder in drie groepen: protest en overtuiging, non-coöperatie en geweldloze interventie (zie www.aeinstein.org). We kunnen die hier niet beschrijven, maar wie de lijst bekijkt, ziet de rijkdom van het menselijk handelen wanneer niet wordt toegegeven aan de eerste impuls van 'erop slaan'. Daarvoor is het nodig om in elke situatie goed te analyseren wat

de misstand is. Wat is er gaande, wat zijn de actoren en hoe zijn die te beïnvloeden, wat willen we bereiken en welke middelen passen daarbij? Op een indrukwekkende manier wordt dat in de praktijk gebracht door bijvoorbeeld de organisatie CANVAS, Centrum voor Toegepaste Geweldloze Actie en Strategie (www.canvasopedia.org) in Belgrado, dat onderzoek doet en een netwerk van trainers inzake geweldloze actie onderhoudt. Op de site zijn van verschillende conflictgebieden uitvoerige analyses te vinden waarin de positie van de verschillende partijen nauwkeurig wordt geanalyseerd en wordt besproken welke opties er voor de toekomst zijn.

Pacifisme bij-de-tijd brengen

De boodschap van de geweldloosheid is dus niet voor eens en altijd te formuleren. Steeds opnieuw zal die bij-de-tijd gebracht moeten worden. De oprichters van Kerk en Vrede maakten hun analyses in de tijd na de Eerste Wereldoorlog, de Grote Oorlog, met zijn verschrikkelijke slagvelden. Maar al snel begon Kerk en Vrede heel kritisch de ontwikkelingen in nazi-Duitsland te volgen en te waarschuwen tegen wat daar gebeurde. Na de Tweede Wereldoorlog analyseerde Kerk en Vrede de wapenwedloop die toen op gang kwam. En in onze tijd wordt kritische analyse gemaakt van de verhullende woorden waarmee het nieuwe gewapende optreden door overheden wordt beschreven. En altijd werden in die analyses de brede maatschappelijke, politieke en economische ontwikkelingen meegenomen, zodat het pacifisme van Kerk en Vrede niet alleen anti-militaristisch, maar ook anti-kolonialistisch en anti-kapitalistisch was en is. Die bezinning zal nooit stoppen.

Nederland: een land in oorlog

Greetje Witte-Rang

Wij Nederlanders denken dat we alleen het beste voor hebben met de wereld, dat we gul zijn als het gaat om ontwikkelingshulp en dat we vreedzaamheid hoog in het vaandel hebben. Dat is ook wat onze ministers ons graag willen laten geloven. De werkelijkheid is echter minder rooskleurig.

Wist u dat...

foto: Stop de Wapenhandel.

- ... Nederland een land in oorlog is? (Nederlandse militairen zijn betrokken bij meer dan tien militaire operaties in het buitenland.)
- ... Nederland tot de tien grootste wapenexporteurs ter wereld behoort?
- ... Nederland pantservoertuigen leverde aan dictators in Bahrein en Egypte, die daarmee volksoptstanden (die wij toejuichten als 'Arabische lente') bloedig neersloegen?
- ... Nederland een belangrijk doorvoerland is voor militaire goederen (via Schiphol en Rotterdam) over de hele wereld, maar dat de controle daarop minimaal is?
- ... Nederland wapens leverde aan Qatar, de Verenigde Arabische Emiraten, Saoedi-Arabië en Turkije die allemaal strijdende partijen in Syrië van wapens hebben voorzien?
- ... Nederland wapens leverde aan zes landen die nu betrokken zijn bij de oorlog in Jemen en dat het vrijwel zeker is dat deze wapens ook ingezet zijn in deze oorlog?

- ... de Nederlandse regering in maart 2017 nog steeds weigerde wapenleveranties aan Turkije te verbieden, terwijl Duitsland die leveranties al had teruggebracht?
- ... Pakistan en India die op gespannen voet met elkaar leven en kernwapens bezitten, vaste afnemers van Nederlandse wapens zijn?
- ... vanwege het gunstige Nederlandse belastingklimaat zes van de tien grootste wapenbedrijven ter wereld een juridische vestiging in Nederland hebben? (het Paneuropese Airbus, één van de grootste militaire bedrijven ter wereld, heeft zelfs zijn hoofdkantoor in Leiden gevestigd.)
- ... de Nederlandse overheid de wapenindustrie financieel steunt? (door medefinanciering van wapenbeurzen, deelname aan handelsmissies en exportkredietverzekeringen - die wapenexporteurs betaling garanderen als de wapenafnemer in gebreke blijft)
- ... de Europese Commissie de subsidiemogelijkheden voor de defensiesector wil uitbreiden

- en de Erasmusplus-subsidies, bedoeld voor jongeren- en educatieprojecten, ook voor pilotprojecten van de defensie-industrie toegankelijk wil maken?
- ... het land dat het meeste geld uit het ontwikkelingsbudget ontvangt Nederland is? (In 2015 ging 23% van de uitgaven naar de opvang van asielzoekers in Nederland)
- ... Nederland de afgelopen jaren alleen maar bezuinigd heeft op ontwikkelingssamenwerking, zodat de hulp nu minder dan de internationaal afgesproken norm bedraagt? (in 1970 werd binnen de VN afgesproken om 0,7 procent van het bnp te besteden aan ontwikkelingssamenwerking.)
- ... ontwikkelingslanden jaarlijks tenminste ongeveer € 460 miljoen aan belastingen mislopen door belastingontwijking via Nederland, en alle overheden samen ongeveer € 5,4 miljard?

Als vrede, veiligheid en duurzaamheid ons lief zijn, is verzet tegen deze misstanden onze plicht.

Proeftuin van geweldloosheid

Bram Grandia

In 1916 verwierf Daher Nassar een stuk land in de buurt van Bethlehem. Vanaf dat moment is het land in bezit van de familie Nassar, een christen-Palestijnse familie. De familie laat hun land officieel registreren. In 1991 verklaart de Israëlische regering het land tot land van de staat Israël. De familie Nassar vecht deze claim aan bij het hof. Dit verhaal is het verhaal van één Palestijnse familie. Het staat model voor wat veel Palestijnse boeren overkomt.

De heuvel van de Nassars is omgeven door heuvels met Israëlische nederzettingen. De heuvel is van strategisch belang voor de Israëlische regering. Daarom doet die er alles aan om de familie stuk te procederen en de familie van hun land te verwijderen. De kosten die de familie voor juridische bijstand heeft moeten betalen zijn hoog. Pogingen van kolonisten om wegen over het land heen te leggen zijn -via legale weg- verijdeld. Er is de familie een open cheque aangeboden voor het land. Maar Daher, de oudste broer, zegt: "Je verkoopt

je moeder toch ook niet." Op dit moment wordt er vlak tegen de 'Nassarheuvel' een Jeshiwa (Torahschool) gebouwd. Dit terwijl de familie op hun land nog geen toiletgebouwtje mag neerzetten. Een nieuwe provocatie in een lange rij.

Duurzaam project

De familie wordt geconfronteerd met vier strategieën om hen van hun land te krijgen: juridische strijd, fysieke druk, isolatie en financiële druk. Tot nu toe heeft de familie stand gehouden. Ook na de intimidatie in mei 2014 waarbij 1500 fruitbomen in alle vroegte door het Israëlische leger zijn vernietigd. Ze hebben van hun land een proeftuin van geweldloosheid gemaakt: The Tent of Nations. Dankzij zonne-energie en windenergie proberen zij van hun land een duurzaam project te maken. Ze pogen hun land te beschermen tegen confiscatie en proberen andere Palestijnse boeren te helpen in hun strijd om het land. Ze doen dat alles op een geweldloze wijze.

"Je verkoopt je moeder
toch ook niet"

Meer over The Tent of Nations:

- Op de website www.tentofnations.nl is veel informatie te vinden.
- Op 26 februari 2017 zond de NPO een uitzending uit van 'Het Vermoeden' met Daoud Nassar. Deze is terug te zien op npo.nl. Typ in het zoekvenster 'Daoud Nassar'.
- Voor een vraaggesprek tussen Daoud Nassar en Henri Veldhuis over 'Heb je vijanden lief' zie: www.YouTube.com en zoek op 'Daoud Henri Veldhuis'.

Dagelijkse godsdienstoefening

Ik bezocht het land van de familie Nassar in oktober 2013 en vorig jaar mei en was diep onder de indruk van hun creatieve vasthoudendheid. Ze laten zich letterlijk en figuurlijk niet uit het veld slaan. Op een grote steen bij het begin van hun land staat: 'Wij weigeren vijanden te zijn'. Ik kan u verzekeren dat dat de weg van de meeste weerstand is. Het is een dagelijkse (godsdienst) oefening.

Kom, zie, ga en vertel

Te midden van alle druk weet de familie een spiritualiteit van vrede te ontwikkelen. Steeds meer gasten uit binnen- en buitenland bezoeken deze proeftuin. Ik kan het u aanraden. De vraag van Palestijnse christenen, inclusief de familie Nassar, is: 'Kom en zie, ga en vertel.' Hun verhaal vanuit een land dat vijftig jaar bezet is, verdient het gehoord en gezien te worden. Bezoek van toeristen aan de Westbank is van groot belang als morele ondersteuning.

Kerken over geweldloosheid

*Gerard Moorman,
Kees Nieuwerth en Greetje Witte-Rang*

Welke standpunten hebben de kerken door de tijd heen ingenomen als het gaat om geweldloosheid? En waar staan ze nu?

Paus Johannes XXIII schreef in 1963 in zijn beroemde encycliek *Pacem in Terris* dat oorlog niet de juiste weg is om recht te herstellen. Alle pausen na hem hebben consequent oorlogen veroordeeld en gewezen op het nauwe verband tussen waarheid, vrijheid, rechtvaardigheid en vrede. Maar officieel bleef de leer van rechtvaardige oorlog van kracht die leert dat het onder bepaalde omstandigheden geoorloofd is om oorlog te voeren zolang het oor-

Paus Franciscus hield dit jaar een Vredestoespraak waarin hij pleitte voor geweldloosheid.

logsgeweld niet leidt tot kwaad en misstanden die groter zijn dan het kwaad dat wordt bestreden. Over actieve geweldloosheid werd in het Vaticaan nauwelijks gesproken.

Actieve geweldloosheid stimuleren

Met de Vredestoespraak 2017 van paus Franciscus over geweldloosheid veranderde dat. Misschien was deze toespraak een gevolg van een internationale conferentie over geweldloosheid en rechtvaardige vrede die van 11 – 13 april 2016 plaatsvond in Rome, georganiseerd door de Pauselijke Raad voor

Gerechtigheid en Vrede en Pax Christi International. De paus schreef aan de deelnemers: 'Met jullie ideeën om geweldloze methoden te stimuleren, in het bijzonder de methode van actieve geweldloosheid, leveren jullie een noodzakelijke en positieve bijdrage. In onze complexe en gewelddadige wereld is het waarlijk een formidabele onderneming om aan vrede te werken door geweldloosheid in de praktijk te brengen!'

De tachtig deelnemers aan de conferentie, waaronder bisschoppen, priesters, religieuzen en leken, stellen in een slotverklaring dat de kerk de geweldloosheid en de weg naar een rechtvaardige vrede niet alleen centraal moet stellen, maar ook actief moet bevorderen. Volgens de ondertekenaars is het duidelijk dat het Woord van God, belichaamd door Jezus, nooit gebruikt mag worden om geweld, onrecht en oorlog te rechtvaardigen. Zij menen dat de idee van een rechtvaardige oorlog een obstakel vormt voor de morele noodzaak om instrumenten en vaardigheden te ontwikkelen voor een geweldloze transformatie van een conflict. Ook vragen zij de kerk om geweldloze vredesactivisten te verdedigen en te ondersteunen en zich onomwonden te blijven uitspreken tegen oorlog, gewelddadige strijd en massavernietigingswapens zoals kernwapens. De slotverklaring roept ook op tot een wereldwijde dialoog over geweldloosheid binnen de kerk en daarbuiten met mensen die andere levensbeschouwingen hebben.

Oorlog in strijd met God's wil

De Wereldraad van Kerken verklaarde bij zijn oprichting in 1948: 'Wij zijn één in het betuigen aan de ganse mensheid: oorlog is in strijd met de wil van God'. Het gesprek over oorlog en vrede is altijd onderdeel geweest van het werk van de Wereldraad. Voor de Assemblee in Busan (2013) werd er een 'Verklaring van Rechtvaardige Vrede' opgesteld naar aanleiding van de oproep 'Geweld niet Gewild' (Decade to Overcome Violence) tijdens de Assemblee in Harare (1998).

De 'Verklaring van Rechtvaardige Vrede' behelsde een brede en inclusieve benadering van vrede, met een dimensie van sociale vrede (vrede in de gemeenschap), een economische vrede (vrede op de markt), een ecologische vrede (vrede met de aarde) en een politieke vrede (vrede tussen de volken). Ook wees de Wereldraad van Kerken het leerstuk van de rechtvaardige oorlog af.

Ieder jaar organiseert de Raad van Kerken in een andere stad van Nederland de 'Walk of Peace'.

De Raad van Kerken in Nederland volgde de Wereldraad in de aandacht voor geweldloosheid. De Assemblée van Busan in 2013 riep de lidkerken op tot een 'Pelgrimage van Gerechtigheid en Vrede'. Dat houdt in: opnieuw getuigen van het gedeelde geloof dat oproept actief gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping te zoeken. In het kader van die Pelgrimage wordt ieder jaar een *Walk of Peace* gehouden, telkens in een andere stad in ons land, waarbij met name beoogd wordt bruggen te slaan tussen verschillende geloofsgemeenschappen en bevolkingsgroepen.

Wederzijds verzekerde veiligheid

In maart van dit jaar stelde de Raad van Kerken kritische en indringende vragen tijdens een verkiezingsdebat met vertegenwoordigers van politieke partijen. Onder meer over het feit dat de meeste politieke partijen het noodzakelijk vinden jaarlijks veel meer te investeren in Defensie en dat soms zelfs in mindering te willen brengen op ontwikkelingssamenwerking. Ook werd de confrontatiekoers van de NAVO ten aanzien van Rusland bekritiseerd: moeten we niet juist denken in termen van coöperatie in plaats van confrontatie, aan ontspanning, wederzijdse ontwapening en 'wederzijds verzekerde veiligheid', in plaats van wederzijds verzekerde vernietiging? In een brief aan de onderhandelaars voor een nieuwe regering schrijft de Raad: 'Vrede is voor de kerken niet alleen een kwestie van defensie. Vrede moet rechtvaardige vrede zijn, een vrede die geworteld is in wederzijdse betrokkenheid van volken op elkaar. De kerken menen dat investerin-

gen in wapens op zichzelf die vrede niet dichterbij brengen. De kerken vragen om een proactief vredesbeleid met aandacht voor mensenrechten en ontwikkeling van rechtvaardige internationale economische structuren. Vredesprojecten en het stimuleren van actief geweldloos burgerschap verdienen overheidssteun die in verhouding staat tot de investeringen in wapens.

De PKN en de vrede

Tot de kerken die in 1966 het IKV oprichtten, behoorden ook de kerken die later opgingen in de PKN. In de tijd van de campagnes tegen de kernbewapening in de jaren 70 en 80, spraken die kerken zich regelmatig uit over de (kern)bewapening en de wapenwedloop. In kerkelijke gemeenten vond volop bezinning, discussie en actie plaats. Eind jaren 80 kregen vredesvragen een plek in het Conciliair Proces inzake gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping. Er vonden twee Nederlandse kerkendagen plaats, maar na de tweede, in 1992, nam de systematische bezinning op maatschappelijke vragen af, zowel in de landelijke kerken als op plaatselijke niveau. Bij de oprichting van de PKN werden de Raden en Deputaatschappen waarin studie en bezinning plaats hadden en waarin ook 'gewone kerkleden' zitting hadden, opgeheven en werd die bezinning een zaak van functionarissen. Hun aantal nam door bezuinigingen af en hun portefeuilles werden breder, waardoor bijvoorbeeld de aandacht voor vredesvragen moet concurreren met het vluchtelingenvraagstuk.

In 2002 sprak de synode voor het laatst over oorlog en vrede, naar aanleiding van de notitie van IKV en Pax Christi over humanitaire interventie en de reactie van Kerk en Vrede daarop. Er werd een projectgroep Vredesethiek ingesteld die binnen afzienbare tijd aan de synode zou rapporteren over humanitaire interventie maar ook over de gevolgen van 9-11. Toen de projectgroep in 2007 nog steeds niet gerapporteerd had, werd het punt van de agenda verwijderd en de projectgroep opgeheven. Vervolgens werd een rondetafelgesprek georganiseerd op 2 april 2009. Daar werd door een diverse groep leden van de PKN geconcludeerd dat er alle reden is om de aandacht voor oorlog en vrede niet te laten verslappen. Op 19 september 2012 vond een geslaagd symposium over het onderwerp plaats, met een grote verscheidenheid aan deelnemers, waaruit een reeks gedetailleerde aanbevelingen aan de synode voortkwam. Kort samengevat bevatten die de suggestie om het onderwerp op de –landelijke en lokale- agenda te houden. De PKN nam echter nadien geen initiatieven meer.

Radicale vroomheid

Gerard Moorman

Het is augustus 1945, de Amerikaanse president Truman is euforisch over de genadeslag die zijn land heeft toegebracht aan Japan en de vertoning van militaire en technologische superioriteit van de VS in Hiroshima en Nagasaki. Dorothy Day reageert als een van de weinige christelijke leiders direct met woedende verbijstering.

Journaliste en vredesactiviste Dorothy Day. Het verhaal gaat dat zij de agenten op de foto aanraade Dostojevski te lezen. Vlak nadat de foto was genomen, verdween ze voor 12 dagen in de gevangenis met allemaal Mexicaanse landarbeiders die opkwamen voor het recht van vakbondsvorming.

In haar column in de *Catholic Worker*, de krant die ze in 1933 was begonnen en die was uitgegroeid tot een katholieke lekenbeweging, schrijft ze: 'We hebben 318.000 Japanners gedood. We hebben onze Japanse broeders tot stof doen vergaan, mannen, vrouwen en kinderen.' Diepe rouw en bekering is wat haar betreft de enige gepaste reactie van christenen. Als bekeerlinge neemt ze de woorden van Jezus uiterst serieus, over een liefde die zo ver reikt dat deze ook vijanden omvat.

Ketters

De *Catholic Worker* sprak zich vanaf het begin consequent uit tegen militair geweld, van welke partij ook. Tijdens de Spaanse burgeroorlog leidde de weigering van de beweging om de katholieke, maar fascistische Franco te steunen tot felle kritiek van veel Amerikaanse katholieken. Toen Dorothy Day ook tijdens de Tweede Wereldoorlog aan haar pacifistische standpunt vasthield, leek het gedaan met de *Catholic Worker*. Op zijn best meende men dat de beweging

zich moest beperken tot haar liefdadige werk in gaarkeukens en opvang van daklozen, maar dat ze zich verre moest houden van politiek. Echter, het gros van de Amerikaanse katholieken, nationalistisch als men destijds was, beschouwde Dorothy Day en haar beweging ronduit als ketters.

Het navolgen waard

Pas decennia later keert het tij. In 1963 publiceert paus Johannes XXIII zijn beroemde vredescycliek *Pacem in Terris*, waarin hij atoomwapens in niet mis te verstane woorden veroordeelt. In 1983 komen de Amerikaanse bisschoppen met hun pastorale brief 'The Challenge of Peace' waarin ze zich uiterst kritisch tonen over de wapenwedloop en oproepen om serieus geweldloze alternatieven te onderzoeken voor militair geweld. Expliciet noemen zij Dorothy Day als bron van inspiratie voor de kerk. Op 24 september 2015 roemt paus Franciscus in zijn toespraak tot het Amerikaanse congres Dorothy Day als een van de grote figuren in de Amerikaanse geschiedenis. Nu de Amerikaanse bisschoppen zelfs een proces van heiligverklaring in gang hebben gezet, vrezzen sommigen dat de radicale boodschap van Dorothy Day zal worden gladgestreken. Hoe dan ook blijkt uit alle postume eerbetoon de erkenning dat de unieke combinatie van diepe vroomheid en radicale maatschappelijke inzet van Day het navolgen waard is. Dat biedt weer openingen voor de huidige discussie binnen de katholieke kerk over geweldloosheid en rechtvaardige vrede.

"Mijn liefde voor God is slechts zo groot als de liefde voor de persoon die ik het minst liefheb." (Dorothy Day)

Van Havik tot vredesduif

Bram Grandia en Greetje Witte-Rang

Edy Korthals Altes, oud-ambassadeur van Nederland in Polen en Spanje, wijst het gebruik van geweld als uiterste middel niet af. Maar wie hem leest of hoort, raakt onder de indruk van zijn indringende waarschuwing dat het huidige veiligheidsbeleid en de moderne bewapening de wereld naar de afgrond leiden.

*Edy Korthals Altes:
"Als je vrede wilt, moet
je je ook voorbereiden
op de vrede".*

'Wederzijds verzekerde veiligheid' als alternatief voor de waanzinnige Mutual Assured Destruction (MAD) strategie. Daarmee opent Korthals Altes het gesprek. "Het is een positief handelen: als je de vrede wilt, moet je je ook voorbereiden op de vrede. Dat impliceert de preventie van conflicten. Wij zijn pas veilig als anderen zich niet door ons bedreigd voelen. Bovendien zijn er wezenlijke bedreigingen van onze veiligheid waar we nauwelijks iets aan doen. Denk alleen al aan de problemen waar miljoenen mensen nu onder lijden, op het gebied van milieu, klimaat en armoede. Er bestaat een groteske wanverhouding

tussen militaire uitgaven en deze vitale bedreigingen."

In zijn Titus Brandsma-lezing uit 2002 stelde Altes dan ook dat toenemende spanningen, zelfs gewapende conflicten, niet zullen uitblijven 'indien de welvarende landen niet tijdig overgaan tot een aanpassing van hun productie- en consumptieniveau'.

Keerpunt

In 1986 publiceerde Korthals Altes, toen nog ambassadeur, een paginagroot artikel in *Trouw* over de waanzin van de wapenwedloop. "Ik heb het minister Van den Broek eerst laten lezen. Hij schrok. Hij betwijfelde of hij mij kon handhaven, maar ik zei hem dat ik zelf mijn ontslag zou indienen. Ik wilde mijn handen vrij hebben voor inzet voor vrede en veiligheid. In 1986 werd mij eervol ontslag verleend". Sindsdien ontplooidde hij een groot aantal activiteiten op het terrein van vrede en ontwikkeling in de Nederlandse en Europese kerken en vervulde een leidende rol in de WCRP, de internationale organisatie van Religies voor de Vrede. Zo kon hij de bijdrage leveren die hij als diplomaat had willen leveren. Zelf definieerde hij de diplomatie eens als 'de toepassing van tact en intelligentie op internationale verhoudingen'. En dat, is zijn stellige overtuiging, zou veel vaker moeten gebeuren. Nederland is veel te volgzzaam als bondgenoot van de VS. Bij de ontspanning tussen Oost en West had het een veel actievere rol kunnen spelen. In zijn boek *Van Havik tot Vredesduif* geeft hij een voorbeeld uit de tijd van de plaatsing van de kruisraketten in het Westen, eind 1979. Hijzelf en twee andere westerse

ambassadeurs hadden een diner met de vice-minister van Buitenlandse Zaken van Polen, waarin duidelijk werd dat de Russen concreet wilden bijdragen aan ontspanning. De vrijwel identieke geredigeerde rapporten aan de hoofdsteden vonden geen goed onthaal. Den Haag zweeg het zelfs dood, omdat het de VS niet uitwam. Voor Altès betekende dit een keerpunt in zijn denken; van havik ontwikkelde hij zich tot vredesduif.

Geen provocatie

"Ik ben voorstander van een

Europees defensie- en buitenlandbeleid, dat gerelateerd is aan de grote dreigingen die er zijn. Europa moet geen supermacht willen zijn die andere continenten vrees inboezemt, maar tegelijk moeten we wel voorkomen dat bijvoorbeeld de Baltische staten worden binnengevallen. Ik hecht aan de waarde van de Europese veiligheid, maar momenteel zijn we verkeerd bezig in de relatie EU-Rusland. De NAVO-expansie was een fatale blunder. Begin jaren negentig heeft zelfs Wörner (van 1988-1994 secretaris-generaal van de NAVO) duidelijk

gewaarschuwd: 'We moeten als NAVO niet naar de Russische grens oprukken, omdat we ze dan provoceren.' Dat gebeurde echter wel, onder invloed van het Militair Industrieel Complex (MIC) én onder invloed van de Oost-Europese landen die met een diep trauma zitten van de Russische overheersing in de communistische tijd. Mijn pleidooi is: laten we werken aan een modus vivendi die uitloopt op een samenwerkingsakkoord. Ik denk ook aan de vertrouwenswekkende maatregelen uit het Helsinkiproces. De Baltische staten kunnen wel gewoon lid van de NAVO blijven, maar wij zijn bereid onze zware wapens op 200-300 kilometer terug te trekken, en in dat gebied ook niet te oefenen. Datzelfde moet dan gelden voor de Russen, maar dat wel op de absolute voorwaarde dat Poetin zich onthoudt van verder destabiliserende maatregelen tegen ons. De grenzen moeten gerespecteerd worden."

Zaak van de overheid

'Ik ben een fel tegenstander van de astronomische stijging van de defensie-uitgaven die wereldwijd gaande is; die liggen nu op een onverantwoord niveau, boven het hoogtepunt van de Koude Oorlog. Het Militair Industrieel Complex (MIC) zag na de val van de Muur met lede ogen de dalende militaire uitgaven aan. Dat had grote invloed op het besluit de NAVO naar het oosten uit te breiden. In mijn boek stel ik voor om het MIC een zaak van de overheid te maken. Het winst-oogmerk in de wapenindustrie moet verdwijnen. De overheid zou de enige stakeholder moeten worden. De wereldwijde defensie-uitgaven kunnen dan worden teruggedrongen. Ik vind de macht die er nu uitgaat van de afzonderlijke eenheden van het MIC angstaanjagend.'

Aangrijpend beeldje

In de boekenkast van Edy Korthals Altès staat prominent een houten beeldje van de lijdende Jezus. Korthals Altès: "Toen we in Warschau zaten (red. waar Altès ambassadeur was) onderhield mijn vrouw een vriendschappelijk contact met de vrouw van president Jablonski. Op een goed ogenblik liet die mijn vrouw weten dat ze graag Nederland zou bezoeken en mijn vrouw zei spontaan: 'Dat organiseren we.' Mijn reactie was dat dat erg moeilijk zou zijn, omdat het een staatsbezoek zou betreffen, en dat midden in de Koude Oorlog! Dat zou aan beide zijden bonje geven. Maar omdat de secretaris-generaal op het ministerie inzag dat goede verhoudingen belangrijk waren, kon ik regelen dat ze incognito kon gaan. Koningin Juliana heeft haar toen nog ontvangen op Soestdijk. Mevrouw Jablonska wist van mij dat ik erg onder de indruk was van het beeldje van Christus dat je op de kruispunten ten zuiden van Warschau tegen kunt komen. Ze zei: 'Als hij jarig is, krijgt hij van mij dat beeldje.' Dat is toch bijzonder: van de vrouw van de president van een communistisch regime kreeg een NAVO-ambassadeur, een protestant, dit aangrijpende beeldje. Het geeft voortreffelijk de solidariteit weer van Jezus met de lijdende Poolse boer, die na de plunderingen die praktisch ieder jaar plaatsvonden door de Zweden, de Turken en de Pruisen, in deze houding op het bankje vóór zijn schamele woning zat. Het beeldje staat in mijn kast tussen het verschrikkelijkste boek dat ik heb, *The Making of the Atomic Bomb* van Richard Rhodes en boeken over de schoonheid en diversiteit van de natuur."

Geweldloosheid is niet voor lafaards

Harcourt Klinefelter

Angst speelt een grote rol bij het ontstaan van geweld. Om beter te begrijpen hoe geweldloosheid werkt, moeten we daarom dan ook kijken naar hoe we de spiraal van angst en geweld kunnen stoppen.

Als iemand jou slaat, word je bang. Je kunt weg rennen of je kunt terug slaan met twee vuisten in de hoop dat de ander bang wordt en weg rent. Maar de aanvaller zou een knuppel kunnen pakken. Dan wordt je angst nog groter. Jij pakt dan een steen. Hij pakt een mes. Dit is levensbedreigend en je pakt een pistool. Hij een machinegeweer. Jij een bom. Dan komt niet alleen angst voor jezelf, maar ook voor je geliefden boven. Je pakt een atoombom. Hij een waterstofbom. Elke keer wordt de angst groter en zo ook het geweld. Het wordt een vicieuze cirkel. Angst en nog meer angst en nog meer geweld.

Jezus zei: 'Als iemand u op de wang slaat, keer dan de andere wang toe.' Daarmee biedt hij een uitweg uit de spiraal van angst en geweld.

Belangrijk is te begrijpen wat Jezus zegt. Hij zegt niet: Als iemand u op de wang slaat, loop dan weg. Want weglopen voorkomt weliswaar de escalatie, maar lost het conflict niet op. Jezus zegt: kom terug met een andere houding dan verwacht.

De moed om terug te komen

Door terug te komen en toch niet aan te vallen maak je een aantal dingen duidelijk. Ten eerste dat je geen lafaard bent. Het vraagt moed om met geestelijke kracht terug te komen. Ten tweede maak je duidelijk dat de fysieke tactiek van de ander niet het beoogde effect heeft. Door de andere wang toe te keren zeg je dat je boven die kinderachtige manier van probleem oplossen staat. Je kunt niet een idee doden met een kogel. Slechte ideeën bestrijdt je met goede ideeën. Ten derde laat je zien dat je de communicatie open wilt houden en wederzijds wilt maken. Door weg te lopen wordt alle communicatie afgebroken. Bij

terugslaan verstoort je ook het communicatieproces. Als vierde toon je in je gedrag dat je de persoon waardeert, maar zijn daden afkeurt. Terug komen impliceert dat je de persoon niet hebt afgeschreven. Tot slot doorbreek je de vicieuze cirkel van haat, angst en vijandschap door in jezelf vijandschap te vervangen door liefde.

Niet terugslaan

James Bevel was één van Martin Luther Kings medewerkers. In de dagen van de apartheid ging hij naar een restaurant met een blanke vrouw. Ze werden niet bediend. Na een tijd kwam een van de klanten naar hem toe en zei: "Nikker, donder op." Hij sloeg Bevel, die op de grond viel. De klant ging terug naar zijn tafel. Bevel kwam overeind en ging naar de hem toe. Hij zei: "Meneer, ik wil graag met u praten." De man sloeg hem nog een keer. Bevel rolde weer over de vloer. Hij ging nog een keer naar de man en zei: "Meneer, nu u voor iedereen hier hebt bewezen dat u sterker bent dan ik, wil ik graag met u onder vier ogen praten." De man was zo verbaasd dat hij met Bevel's verzoek instemde.

Jezus zegt niet: als iemand u op de wang slaat, loop dan weg.

Actief geweldloos

Wanneer je wordt aangevallen, hoef je niet passief te zijn of de andere kant op te kijken. Je kunt actief iets doen zonder de aanvaller aan te vallen. Zo kun je bijvoorbeeld je lichaam over de persoon gooien die aangevallen wordt. Daarbij bescherm je jezelf en de aanvaller wordt niet verwond.

Je inzetten en uit liefde verwondingen of zelfs de dood riskeren zonder geweld te gebruiken, is Jezus volgen op de Weg van het Kruis. Geweldloosheid is niet voor lafaards.

School als oefenplaats voor vrede

Héleen Broekema

Geweldloosheid moet al vroeg beginnen. De sfeer in huis is een belangrijke leerschool voor het omgaan met conflicten. Op school, als het tweede milieu, zijn onenigheden als ruzie en pesten aan de orde van de dag. Eén van de methoden om daarmee om te gaan, is 'De Vreedzame School'.

Het project 'De Vreedzame School' omvat naast een les-serie een training voor leerkrachten, klassenbezoeken, opleiding van leerling-mediators en workshops voor ouders. Het is een aanpak met betrekking tot sociaal-emotionele ontwikkeling en burgerschapsvorming, waarbij de klas en de school beschouwd worden als een leefgemeenschap. Kinderen krijgen een stem en leren om open te staan voor verschillen en deze te overbruggen, conflicten op een goede manier op te lossen en actief verantwoordelijk te zijn voor de gemeenschap. Op schoolniveau streeft het programma naar een positief sociaal en moreel klimaat, waarin leerkrachten prettig werken, waarin kinderen zich veilig, gehoord en gezien voelen en waarin iedereen op een positieve manier met elkaar omgaat.

Gekleurde petjes

De kern van De Vreedzame School bestaat voor alle groepen in de basisschool uit een wekelijkse les in conflictoplossing en de sociale competenties die daar voor nodig zijn. Kinderen krijgen taken en verantwoordelijkheden in de klas, in de school en ook in de omgeving van de school. Er worden leerling-mediators opgeleid die helpen

bij het oplossen van conflicten. Regelmatig wordt er aandacht besteed aan omgangsvormen om de samenhang te versterken. Bovendien wordt er een takenlijst opgesteld samen met de leerlingen. Om uiting te geven aan

emotionele gevoelens maken de leerlingen en leerkrachten gebruik van gekleurde petjes: rood agressie, geel positief, blauw ontwijpend. Kinderen leren zo mee te denken over hun omgeving en daar verantwoordelijkheid voor te nemen: vaardigheden die ze nodig hebben als (toekomstig) burger in onze democratische samenleving. De klas en de school als een oefenplaats voor democratisch, actief burgerschap.

Minder conflicten

Basisschool 'Blauwe Aventurijn' in Utrecht Hoograven gebruikt het programma van 'De Vreedzame School' al acht jaar. "Kinderen leren vanaf jonge leeftijd vreedzaam met elkaar om te gaan. Het zit inmiddels echt in ons bloed", zegt directeur Myriam Rijks. "We zien dat conflicten minder snel ontstaan en dat als ze er wel zijn, kinderen die samen goed kunnen oplossen. Kinderen leren dat ze zelf verantwoordelijk zijn voor hun omgeving. Ze hebben zelf invloed op een positieve sfeer om zich heen. Je ziet echt verschillen in kinderen op scholen die dit programma wel en niet gebruiken."

Succesverhaal

De Vreedzame School is een succes. Onderzoek laat zien dat er na de invoering van

De Vreedzame School sprake is van een afname van het aantal conflicten. Het effect op het gedrag van leerlingen is merkbaar: ze gedragen zich rustiger en verantwoordelijker, gaan respectvoller met elkaar om, houden zich beter aan afspraken, hebben minder conflicten, verwoorden zaken beter en laten zich beter aanspreken door leerkrachten.

*Zie voor meer informatie
www.devreedzameschool.nl*

THOMAS MERTON (1915-1968):

Kenner van de liefde

Fred van Iersel

Een eeuw geleden, aan het begin van de Eerste Wereldoorlog, werd de cisterciënzer monnik Thomas Merton geboren. Hij blijft een bron van spirituele inspiratie en een gids voor velen.

In zijn autobiografie schrijft Merton: *'Ik werd geboren. Ofschoon vrij van nature en geschapen naar het beeld van God, was ik toch gevangene van mijn eigen heftigheid en mijn eigen zelfzucht, naar het beeld van de wereld, waarin ik geboren werd. Die wereld was een afbeelding van de hel, vol mensen als ik zelf, die God beminden en Hem toch haatten, die geboren waren om Hem lief te hebben en in plaats daarvan leefden in vrees en hopeloos tegenstrijdige begeerten.'*

Man van dialoog en gebed

Merton was boven alles een man van gebed, een denker die vragen stelde bij de zekerheden van zijn tijd en nieuwe horizons opende voor mensen en de kerk. Hij was ook een man van dialoog, 'iemand die zich inzette voor de vrede tussen volkeren en religies', zoals paus Franciscus in 2015 Thomas Merton karakteriseerde in zijn toespraak tot het Amerikaanse Congres. De omstreden Merton als voorbeeld!

Merton was een katholieke bekeerling uit christelijke ouders; hij werd een dolende God-zoeker, daarna monnik; novicemeester die prachtige inleidingen schreef over contemplatief leven; hij werd spiritueel leider van de katholieke

Portret van Thomas Merton door Jim Nally.

vredesbeweging in de USA tijdens de Vietnamoorlog en de Koude Oorlog. Hij werd ook een promotor van non-violence beweging op spirituele en morele basis. In die hoedanigheid schreef hij een prachtige inleiding op teksten van Ghandi. Merton was ook een man van interreligieuze en 'inter-spirituele' dialoog met (zen-) boeddhisten, hindoes, taoïsten.

Scheppende liefde

Merton's ontwikkeling maakt hem kenner van de liefde. Hij omschrijft narcisme als te overwinnen illusie; hij wijst de weg weg naar eigenliefde als diepere laag van de ziel; hij legt uit wat het betekent door de Liefde van God geraakt te worden, en in liefde tot God te ontbranden. Merton werkte overtuigend uit wat het betekent de naaste lief te hebben, inclusief de vijand. Zo mondt liefde uit in een universele eenheid scheppende liefde. Merton kritiseerde overigens vormen van pacifisme als te 'protestants- individualistisch (!), en elders als smal-strategisch en als onvoldoende spiritueel geworteld.

Voor meer informatie zie www.merton.org/ITMS/ en www.thomasmerton.nl.

Een goed recent boek is: [Thomas Merton: zaden van contemplatie](#) (Damon, 2015).

Foto: Flickrriver.com.

Het menselijk Tapijt

Ds. Harcourt Klinefelter

Op 1 mei 1971 vonden in Washington de grootste burgerlijke ongehoorzaamheidsdemonstraties uit de Amerikaanse geschiedenis plaats in het kader van de protesten tegen de oorlog in Vietnam. Ds. Harcourt Klinefelter was één van de dertig trainers voor de 10.000 protesterende studenten. De trainingen waren er vooral op gericht de acties geweldloos te houden. Hieronder een persoonlijk verslag van zo'n succesvolle geweldloze actie.

Een groot deel van de deelnemers had niet eerder aan demonstraties meegedaan. Er werd getraind op het overwinnen van de angst die zij voelden, omdat bij een eerdere demonstratie mensen waren doodgeschoten. Eén actie vond plaats bij het bureau dat dienstplichtige militairen wierf voor Vietnam. Een groot aantal weigeraars had zich daar verzameld om te protesteren. Toen ambtenaren probeerden om tussen die mensen door naar binnen te gaan, dreigde de situatie uit de hand te lopen. Om de gemoederen tot bedaren te brengen heb ik toen mijn dochtertje van anderhalf op mijn schouder gezet en een preek gehouden waarin ik liet weten dat het niet de bedoeling was om meer te doen dan aanwezig te zijn. Het verdere verloop van die demonstratie toont de kracht van van geweldloze actie.

Vermenselijking

Er liep een tegelpad naar de deur, waarop we een foto van de slachting in Mi Lai (Vietnam) hadden neergezet, met de slogan 'If Washington won't stop the war in Vietnam, we will stop Washington'. Er was afgesproken

dat we op het gras mochten blijven als we het tegelpad zelf niet blokkeerden.

Er waren verschillende mogelijkheden: alleen op het gras blijven staan of met de armen in elkaar gehaakt voor de deur gaan staan. Dat laatste was riskant, omdat tijdens trainingen duidelijk geworden was dat het heel makkelijk was om iemand in die positie een trap in zijn kruis te geven.

Ik had een derde model bedacht, een soort menselijk tapijt. Iedereen zou in de lotushouding – die verwees naar Gandhi – op het gras gaan zitten, in rijen parallel aan het tegelpad. Als er mensen kwamen, zou de voorste rij zich voorover buigen om te bidden, met de handen om het hoofd om dat te beschermen; de rijen daarachter zouden zich vervolgens ook voorover buigen. Dit gebeurde zo, dat de gezichten zichtbaar waren: oogcontact is belangrijk als je wilt dat mensen gezien worden in plaats van dingen. De demonstratie was immers ook gericht op vermenselijking van de situatie. Daarbij zouden we het pad niet blokkeren: mensen die naar binnen wilden konden over ons heen lopen. Deze actie werd gekozen.

Pijn zichtbaar maken

Toen de ambtenaren kwamen, legde ik uit dat hun baan pijn veroorzaakt. Als demonstranten waren we bereid pijn te lijden om de pijn die hun werk veroorzaakt, zichtbaar te maken. De politie heeft ons, op dat moment, niet gearresteerd. Zelfs niet toen een postbode met een zak registratieformulieren voor de dienstplicht die zak niet afleverde maar hem weer op zijn schouder nam en wegging. Uiteindelijk heeft de politie ons natuurlijk wel gearresteerd, maar alleen degenen die toch op het pad kwamen. En iedere keer als iemand werd weggehaald werd diens plaats ingenomen door iemand uit de rij er achter. En als iemand werd weggehaald zongen we *'I'm on my way to the freedom land, won't you come with me'*. Uiteindelijk waren alleen enkele vrouwen met kinderen, ik zelf met mijn domineesboordje om en een joodse jongen met een kepeltje over.

Het resultaat van de actie was dat een aantal medewerkers van het dienstplichtbureau hun baan hebben opgezegd en geld bij elkaar hebben gebracht om anderen financieel te steunen als zij ook hun baan opzegden. En toen het adjunct-hoofd van het bureau ontslag nam, organiseerde hij een picknick voor dienstweigeraars en medewerkers, waar onder meer een film getoond werd waarin soldaten vertelden over hun misdaden tegen de mensheid.

Duizenden studenten demonstreerden op 1 mei 1971 tegen de oorlog in Vietnam.

Profeet van de hoop

Yosé Höhne Sparborth

Laten we hem maar een profeet van de hoop noemen. Profeet: hij benoemt vrij scherp wat er fout gaat, wie de fouten maakt, waar schuld wordt opgebouwd. Hij neemt geen blad voor de mond. Profeet: zijn theologische inzichten herformuleert hij voortdurend op basis van nieuwe ontwikkelingen en altijd erop gericht mensen op te richten, hoop te geven, en vooral te laten samenwerken.

"We moeten zelf onze toekomst voorbereiden", meent Mirkis. "Dat doen we door samen te leven en te werken met iedereen, en door verzoenen mogelijk te maken. Als christenen zijn we geroepen om te vergeven en te verzoenen. Wie dat niet wil, moet zich niet christen noemen. Als vluchtelingen te getraumatiseerd zijn om te vergeven, dien ik als pastor dat te begrijpen. Maar het is mijn taak ervoor te zorgen dat hun angst niet tot haat wordt. Het is mijn taak, beleid te maken dat toekomst opent. We moeten de mensen hoop geven, en alleen samen kunnen we hoop leven."

Samen onder één dak

Yousif Thomas Mirkis, bisschop van de Chaldeeuwskatholieke kerk in Kirkuk (Irak) zorgt met zijn kerk, van 7000 zielen, voor een kamp met 4000 verdreven mensen. Daarnaast heeft de bisschop, met een team van vrijwilligers, de zorg op zich genomen voor honderden jonge mensen. Hij biedt hun de kans om aan de Arabischstalige universiteit van de stad te studeren. Om dit mogelijk te maken laat hij jongeren uit de kampen in het beveiligde deel van de stad wonen. Ze wonen in groepen van 25 à 30 mannen óf vrouwen. Er wordt gezorgd voor water, internet en voedsel om een goed studieklimaat te garanderen. De stad Kirkuk betaalt het collegegeld. Bij toelating wordt niet gekeken naar religieuze achtergrond. Moslims, yezidi's en christenen wonen samen onder één dak.

"De toekomst is van groot belang. We moeten zorgen voor het voedsel van morgen. We kunnen niet maar afwachten wat andere landen voor ons gaan doen. We moeten voor onszelf zorgen, verantwoordelijkheid nemen en deze verantwoordelijkheid aan de nieuwe generatie doorgeven."

(Bisschop Yousif Thomas Mirkis)

Bisschop Yousif Thomas Mirkis, foto: Cvandaag.

Voortrekkers in Irak

Mirkis is een open beleidsman, een vlotte spreker, een creatief theoloog en een wijze man die goed inzicht kan geven in wat op de diverse niveaus van een samenleving het spel lamlegt en wat er nodig is om het spel weer ruimte te geven. Hij duidt met humor en hij groeit met de actuele geschiedenis mee. "Ik kan verzoenen omdat ik besef ook zelf een zondaar te zijn."

De bisschop hoopt dat de jonge mensen door de mogelijkheden die ze van hem krijgen besluiten in Irak te blijven. Zo mikt hij op de vorming van een nieuw kader voor de wederopbouw van het land dat door miljoenen mensen de rug is toegekeerd. Door hun ervaring van vreedzaam samenleven worden zij hopelijk voortrekkers in Irak.

Subtiële verandering

In Utrecht is het initiatief genomen om bisschop Mirkis te ondersteunen in zijn werk. Dat wordt gedaan door Kerk en Vrede, de Utrechtse parochies, Dominicanen Nederland en het Utrechts Platform voor Levensbeschouwing en Religie (UPLR). Vertegenwoordigers van deze organisaties, waaronder redactielid Yosé Höhne Sparborth, brachten eind april een bezoek aan Mirkis in Irak. Zij meldt dat er op subtiële manier iets veranderd is sinds haar laatste bezoek in december. "De mensen beginnen langzaam samen te werken. Ook de christelijke vluchtelingen gaan nu meedoen, samen met de moslims om de situatie leefbaar te maken. Ze verliezen een beetje hun angst voor moslims."

"Ons anti is de keerzijde van ons pro"

De zondeval van het christendom van G.J. Heering is een voor Kerk en Vrede belangrijk boek. In een special over geweldloosheid mag het niet ontbreken. Bram Grandia beschrijft zijn ervaring met het herlezen van deze klassieker.

Heerings boek *De zondeval van het christendom* verscheen in 1928. Het was de vrucht van de intensieve studie van de remonstrantse hoogleraar dogmatiek, professor G.J. Heering, over de relatie tussen christelijk geloof en oorlog.

In zijn boekje *Hoe ik tot mijn geloof kwam* (Amsterdam 1954) schrijft Heering dat hij vanaf het begin van de Eerste Wereldoorlog in 1914 ging inzien wat oorlog concreet betekent. "Hoe rijmt zich dit met het christelijk geloof?" vraagt hij zich af. Hij schrijft: "Als dienaar der kerk –want ik zag de kerk als 'het geweten van de samenleving'- en als belijder van Christus' koningschap was het mij niet mogelijk mijn aandacht van deze vraag af te trekken."

In 1915 schrijft hij als Arnhems predikant een artikel met als titel 'In de leerschool van Satan'. Het eerste oorlogsjaar verbijstert hem. Hij ziet het 'juichende leedvermaak' waarmee men de afschuwelijke ondergang van de 'vijand' beschrijft. "Toch", zegt Heering, "volhardde ik in de patriottisch-militaire houding die mij van jongs af in huis en op school was bijgebracht. Doch tenslotte kon ik tegen de gruwelijke feiten niet meer op. Het zijn niet de mensen geweest, die mij de argumenten, die ik vroeger

gebruikte voor de handhaving van het recht van oorlog uit de handen hebben geslagen. De oorlog zelf heeft het gedaan." Heering ervaart in die omkeer de hand van God. En, zegt hij, "Toen moèst ik spreken. Had ik dat niet gedaan, dan had ik voor mijn bewustzijn het recht verbeurd om de kansel te betreden en het Evangelie te verkondigen. Christus' koningschap, dat in de oorlog genegeerd en gehoond wordt, gebóód mij te spreken."

Ommeekeer

Heering deed dat door samen met ds. Hugenholtz in 1924 Kerk en Vrede op te richten. Die omkeer en dat vredesactivisme riepen in de academische wereld én in de kerken veel vragen op. Die vragen heeft hij willen beantwoorden in zijn boek. Zo gelezen is *De zondeval* een uitvoerige verantwoording van zijn omkeer. Het is een geloofsboek van een hoogleraar dogmatiek. Het roept ook heftige bezwaren op. Heering gaat daar in de tweede druk van zijn boek (1929) uitvoerig op in. In zijn boekje *Hoe ik tot mijn geloof kwam* schrijft hij dat al die bezwaren niet opwegen tegen zijn overtuiging dat in de oorlog Christus wordt onttroond en Gods eer geschonden. Daarom pleit hij voor een nieuwe weerbaarheid die rekening houdt met Christus' koningschap. Heering is er heilig van overtuigd dat waar Christus gehoorzaamd wordt, ook in nood en gevaar, Hij nieuwe wegen zal tonen. Wegen die we nog niet kennen of die

we door onze verblinding nog niet zien. Voor Heering is zijn vredeswerk primair navolging van Christus: "Niet de atoom-bom en de straaljager, niet het gifgas en de duikboot zullen deze arme, verdwaasde wereld redden, maar Jezus' gehoorzaamheid tot de dood, het Kruis, onze enige hoop. Zoals de aanhef van de beginselverklaring van de geloofsgemeenschap Kerk en Vrede luidt: 'Wij geloven dat Gods ontfermende en verzoe-nende liefde, in Jezus Christus geopenbaard, de enige redding en genezing is van deze zondige, zieke mensenwereld'".

Ongeloof in oorlog

Voor Heering is Kerk en Vrede een geloofsgemeenschap van christenen die als keerzijde van hun geloof in Christus hun ongelof in de oorlog belijden. Heering ziet dat de staat als een soort zelfstandig goddelijk wezen kan optreden dat net zoals in de Romeinse tijd de christelijk gewetens voor de keuze stelt: of Christus, of Caesar'. Dat blijkt ook uit de hoofdstukindeling in zijn boek:

1. Evangelie en oorlog; 2. Het oorspronkelijke christendom en de oorlog; 3. Christendom en staat; 4. Staat en oorlog; 5. De dictatuurstaten en de oorlog; 6. De oorlog in het licht van het christelijke oordeel; 7. De dienstdwang en de dienstweigering; 8. De toekomst van het Christendom.

Profetische figuur

Zo onderbouwt Heering zijn omkeer. Dat doet hij grondig. Hij is op de hoogte van de politieke situatie. Hij duikt in de literatuur

De Eerste Wereldoorlog deed Heering inzien dat oorlog en het christelijk geloof niet met elkaar te rijmen zijn.

over kapitalisme en militarisme. Hij doorziet het militair-industriële complex, én de theologische en ideologische rechtvaardiging daarvan. In zijn voorwoord bij de derde herziene druk van *De zondeval* schrijft Heering in juli 1933 over de gevolgen van de Vrede van Versailles, die hij een 'oorlogsproduct' noemt. Hij waarschuwt tegen het opklimmend fascisme in Italië, tegen het uitschakelen van de vrijheid in Duitsland waar pacifisme als landverraad wordt gebrandmerkt. Hij ziet het gewelddadig communisme en fascisme als zuster-dictaturen. In die sfeer van militarisme is ontwapening verder weg dan ooit. "Hoe kan het ook anders, zegt Heering, waar afgoderij bedreven wordt met partij, natie en staat?"

In 1933 waarschuwt hij tegen de werking van Hitlers boek *Mein Kampf* dat sinds 1923 de haat tegen Jood, socialist en pacifist in het Duitse volk aanwakkert. Die bevattelijkheid voor dat boek is een gevolg van het minderwaardigheidscomplex dat Duitsland opliep als gevolg van de Vrede van Versailles. Heering schrijft en spreekt voortdurend, goed geïnformeerd, over de tijd waarin hij leeft. Een profetische figuur die de tijd doorziet en zo voorziet wat de gevolgen zijn van geloof in geweld.

Meer dan pacifisten

Heering schetst een programma dat steeds opnieuw geactualiseerd moet worden. In de vierde –geheel bewerkte en uitgebreide druk- van *De zondeval* schrijft hij: "Wij zijn meer dan pacifisten, ook al willen wij zeer zeker de vrede dienen en de oorlog in al zijn vormen bestrijden, overtuigd, dat zonder deze principiële bestrijding het vredesstreven doodloopt. Maar men begrijpt ons verkeerd als men in ons alleen maar pacifisten, antimilitaristen ziet. Dan heeft men de diepste reden van ons verzet niet begrepen. Ons anti is slechts de keerzijde van ons pro, voor koning Christus. De diepste reden van ons verzet is het brandend verlangen, om ter wille van Christus' naam, het Christendom los te slaan van de oorlogs-idee."

Vrede zonder Kerk?

Er gaan stemmen op binnen Kerk en Vrede, om het woord 'kerk' weg te halen uit de naam van de vereniging. Wat doe je dan? Is het Christendom wel zo 'los van het geweldsdenken' als velen tegenwoordig aannemen? Die vraag vind ik urgent, zeker na herlezing van Heerings boek als verantwoording van zijn bekeering. Ik hoop dat Heering ons blijft raken.

"De diepste reden van ons verzet is het brandend verlangen, om ter wille van Christus' naam, het Christendom los te slaan van de oorlogs-idee."

De wapens neder!

Herman Noordegraaf

In Den Haag bevindt zich op een steenworp afstand van het Vredespaleis het Bertha von Suttner kantoorverzamelgebouw. Daarin is een aantal ngo's gehuisvest op het terrein van 'vrede en recht'. In de naamgeving wordt de herinnering levend gehouden aan een van de meest bekende vredesactivisten uit het laatste kwart van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw.

om het streven naar vrede ingang te doen vinden in de politiek en onder de bevolking. Zij leverde daaraan een grote bijdrage met haar roman *Die Waffen nieder!* (1889), een van de meest verkochte boeken in de westerse wereld uit de negentiende eeuw. Het boek werd in 27 talen, waaronder het Nederlands, vertaald. Ook in Kerk en Vrede van voor de Tweede Wereldoorlog werd deze roman vaak genoemd. Op basis van grondige studie veegde Von Suttner alle oorlogsromantiek van tafel door het onmetelijke lij-

gandatournees en nam als enige vrouw deel aan de Eerste Haagse Vredesconferentie uit 1899. Dit was de eerste internationale conferentie waarin regeringen met elkaar overlegden over vragen van oorlog en vrede zonder dat daar een directe aanleiding voor was vanwege een oorlogsdreiging. Zij beschikte over een uitgebreid internationaal netwerk.

Een van degenen die zij beslissend beïnvloedde, was de Zweedse industrieel Alfred Nobel, die een deel van zijn vermogen bestemde voor vredesactiviteiten, waaronder de Nobelprijs voor de Vrede. Deze werd in 1901 voor het eerst uitgereikt. Als eerste vrouw ontving Bertha von Suttner deze prijs in 1905.

Imperialistisch streven

Bertha von Suttner richtte zich op de realisering van een internationale rechtsorde die gewelddadige conflicten wilde voorkomen. Dat was toen nieuw. Met grote verontrusting zag zij hoe het imperialistisch streven van nationalistische staten tot oorlogen leidde. Fel protesteerde zij tegen het gebruik van bommen door Italië bij de bezetting van Libië in 1911, tegen wat zij in een brochure noemde: 'Die Barbarisierung der Luft'. Bertha von Suttner stierf op 21 juni 1914 aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog. Het uitbreken van die oorlog was een enorme nederlaag voor de vredesbeweging. Had Bertha von Suttner langer geleefd, dan zou zij echter ongetwijfeld haar inzet voor de vrede voortgezet hebben.

"Vreemd hoe blind mensen zijn! Ze zijn ontzet over de martelkamers van de middeleeuwen, maar hun wapenarsenalen vervullen hen met trots."

(Bertha von Suttner)

"Bertha von Suttner richtte zich op de realisering van een internationale rechtsorde die gewelddadige conflicten wilde voorkomen."

In de negentiende eeuw ontstond voor het eerst een beweging van organisaties die zich inzetten voor vrede. Bertha von Suttner, een dame (dat was zij zeker) van adellijke afkomst uit Oostenrijk, werd in 1887 na haar kennismaking met de vredesbeweging zo gegrepen door het vredesideaal dat zij haar verdere leven daaraan wijdde. Dat betekende dat zij zich inzette

den van mensen op het slagveld en van hun vrouwen en kinderen een stem te geven.

Eerste Haagse Vredesconferentie

Von Suttner was de medeoprichtster van vredesorganisaties in Oostenrijk en in Duitsland, nam deel aan internationale vredescongressen, maakte propa-

De kleurrijke spandoeken van het Syrische dorp Kafr Nabl zijn een goed voorbeeld van gewelddoos verzet.

Gewelddoos verzet tegen IS

Margreet Hogeterp

Het is moeilijk voor te stellen dat IS te verslaan is met geweldloze acties. Hoe kan collectieve geweldloosheid weerstand bieden tegen een zwaar bewapend en goed georganiseerde en gefinancierde extremistische beweging die zich bezig houdt met publieke onthoofdingen, kidnappings, kindsoldaten en seks-slaven? Toch blijkt uit onderzoek dat geweldloos verzet tegen onderdrukkende regimes, inclusief regimes met militaire macht, twee keer zo succesvol is als een gewapende strijd.

De Arabisch-Amerikaanse architect, blogger en politiek advocaat Raed Jarrar schrijft op de website van de Quaker-organisatie American Friends Service Committee over zijn ervaringen met de oorlog in Irak: "Oorlog is lelijk. Ik kan het niet echt in woorden omschrijven en ik denk dat niemand dat kan. Het geluid van een explosie buiten. Het geluid van brekende ramen van ons huis. Het is dat gevoel in mijn maag. Het is de stilte tussen bommen, de duisternis, de geur,

de angst. Oorlog is voor mij de onontkoombare nabijheid van dood en vernietiging.

Minder barrières

Toch geloven nog steeds veel mensen, ondanks 25 jaar bommen gooien zonder succes, dat een land als Irak tot beschaving en stabiliteit gebombardeerd kan worden. De feiten echter, spreken dat tegen.

In hun boek *The Way Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict*

tonen Maria J. Stephan en Erica Chenoweth aan dat geweldloos verzet tegen al dan niet militaire machthebbers twee keer zo succesvol is als gewapend verzet. De reden hiervoor? Vergeleken met gewapende campagnes, is de participatie in geweldloze campagnes elf keer zo groot. De barrières op het vlak van moraal, informatie, fysieke mogelijkheden en commitment liggen veel lager bij geweldloze campagnes dan bij gewelddadige campagnes, waardoor jong en oud, man en vrouw, rijk en arm, ziek en gezond, boer en intellectueel hier aan kan nemen.

Kleurrijke spandoeken

Creatieve voorbeelden van een dergelijke breedgedragen participatie in geweldloos verzet vinden we bijvoorbeeld in het Syrische dorp Kafr Nabl. Kafr Nabl kreeg internationale bekendheid

dankzij de kleurrijke en slimme spandoeken met kritische commentaren op de revolutie. Het dorp is een schoolvoorbeeld van zelforganisatie en beschikt over een groot medianetwerk.

In Menbej, a stad in Aleppo, sloot de middenstand in mei 2014 hun winkels als protest tegen IS. IS stuurde militairen om de winkels weer te openen, maar de dorpeelingen bleven opstandig.

Ook in Mosul namen burgers het heft in eigen hand. Toen IS-strijders in juni 2014 Mosul innam, maakten ze bekend dat ze op scholen een nieuw lesprogramma gingen invoeren op basis van hun eigen extremistische leer. Maar op de eerste schooldag kwam er niet één kind opdagen. Ouders hielden hun kinderen gewoon thuis en zeiden tegen de pers dat ze liever thuisonderricht gaven dan hen te laten hersenspoelen.

Inwoners van Mosul voorkwamen ook met een wegblokkade dat IS een beroemde minaret vernielde. En in vluchtelingenkampen in Jordanië, Libanon en Turkije – reële en potentiële grond voor het recruterende van IS-strijders – hebben lokale Syrische leiders vernieuwende educatieve- en kunstprogramma's opgezet, gericht op de jeugd.

Machtsverschuiving zonder kogels

Wetenschappelijke onderbouwingen voor geweldloos verzet door wetenschappers als Gene Sharp en Hannah Arendt, omvatten het idee dat macht een glijdende schaal is en haar basis vindt in de consensus en steun van gewone burgers die hun medewerking kunnen geven of onthouden. Sharp onderscheidt zes hoofdbronnen van politieke macht die in meer of mindere mate in elke maatschappij aanwezig zijn: autoriteit, menselijk potentieel, materieel potenti-

eel, vaardigheden en kennis, ongrijpbare factoren en sancties. Deze 'machtsbronnen' zijn georganiseerd in instituten en organisaties, bestaande uit mensen die samen de 'steunpilaren' van de macht vormen. Als grote groepen mensen van verschillende 'steunpilaren' (bureaucratie, vakbonden, media, onderwijs, veiligheidsdiensten, religieuze gemeenschappen) hun medewerking aan regimes of

Veel mensen geloven nog steeds dat een land als Irak tot beschaving gebombardeerd kan worden

andere machthebbers weigeren, kan dit een machtsverschuiving teweeg brengen zonder het gebruik van kogels en bommen. Het onthouden van medewerking aan machtsstructuren kan op vele (geweldloze) manieren, waaronder vreedzame marsen, wakes, sociale- en consumentenboycots, wegblijven, straattheater, humor en het creëren van parallelle structuren en instituten.

Rol internationale gemeenschap

Jamila Raqib, onderzoeker en directeur van het Albert Einstein Instituut, vraagt zich in haar TED-talk 'Het geheim van effectief

geweldloos verzet' af wat er mogelijk geweest zou zijn als de vele geweldloze acties die tegen IS gevoerd zijn, deel hadden uitgemaakt van een brede strategie om IS af te snijden van de bronnen die het nodig heeft om te functioneren: arbeidskrachten voor de voedselproductie; ingenieurs voor de winning en raffinage van olie; media-infrastructuur en communicatienetwerken; transportsystemen, en de lokale bedrijven die IS nodig heeft. Volgens Maria J. Stephan, beleidsmaker aan het U.S Institute of Peace, kan juist hier de internationale gemeenschap een rol spelen. Door lokale organisaties en initiatieven met elkaar in contact te brengen en hen te helpen om veerkrachtig en georganiseerd te blijven, door het verspreiden van hun anti-extremistische boodschap te ondersteunen en hulp te bieden bij het uitbreiden van vaardigheden op het gebied van geweldloze actie.

Achterhaald middel

Als we het middel van geweldloze actie verbeteren zodat het steeds meer gebruikt gaat worden in plaats van oorlog, kunnen we samen met Jamila Raqib de hoop gaan koesteren dat geweld kan worden afgedankt als manier om conflicten te beslechten, net zoals ooit pijl en boog, die we hebben vervangen door effectievere wapens. Echte hoop voor de mensheid ligt volgens Raqib niet in het veroordelen van geweld maar in het afzien ervan omdat het achterhaald is.

Bronnen

- Stephan, M.J., 'Advancing Just Peace through Strategic Nonviolent Action' op www.paxchristi.net
- Jarrar, R., 'Who will save the baby on the mountaintop?' Op www.nonviolencejustpeacedotnet.files.wordpress.com
- Stephen, M.J., 'Resisting ISIS', op www.cmsm.org

Vredes...

Museum voor vrede en geweldloosheid

In Nederland richtten vredesorganisaties in 1995 een stichting op om te komen tot een Museum voor Vrede en Geweldloosheid. Ook een Vlaamse organisatie sloot zich hierbij aan. In 1999 startte het museum met reizende tentoonstellingen en een website die uitgroeide tot een virtueel museum. In 2013 kwam er een samenwerking tot stand met het Verzetsmuseum Zuid-Holland. Daardoor kreeg het museum de beschikking over een eigen expositieruimte aan de Turfmarkt 30 in Gouda. In 2014 was die zover ingevuld met vaste en wisselende elementen dat het een compact museum kon worden genoemd. Achterin het Verzetsmuseum Zuid-Holland, aan de Turfmarkt 30 in Gouda, is dit museum te vinden. De geschiedenis van de vredesbeweging wordt getoond aan de hand van foto's en voorwerpen uit de eigen collectie. Er is een interactief gedeelte met dilemma's, verhalen van vredesactivisten, een zoekspel naar verborgen vredessymbolen en meer verrassende zaken. De website www.vredesmuseum.nl trekt per jaar ruim 80.000 bezoekers, waaronder veel jongeren en is nu een echt vredesmuseum op internet.

Leen van den Herik

Geweldloos communiceren, hoe doe je dat?

Door de kerkelijke vormingsavond over 'Ruzie maken' kwam ik in aanraking met het

boek 'Geweldloos communiceren, hoe doe je dat?' van de Amerikaanse klinisch psycholoog Marshall Rosenberg. Dit verras-

sende boek is een wonderlijke aaneenrijging van herkenbare, praktische situaties waarin het ongemak voelbaar is en je zelf de juiste weg moet zien te vinden. Centraal daarbij staat het principe: 'Geweldloze Communicatie is een manier van zijn, van denken en van in de wereld staan'. Aan de orde komen thema's als interne relaties, kinderen opvoeden, genezing en verzoening, omgaan met boosheid en praktische spiritualiteit. Het is een gek boek in de zin dat het je niets oplegt en toch veel leert. Eerst voor persoonlijk gebruik, daarna wellicht om er met groepjes en kringen mee aan de slag te gaan. Dat kan in kerkelijk verband, al lijkt het mij zeker ook spannend om dit in de werkkring, politieke afdeling of het recreatieve verenigingsleven eens aan de orde te stellen! 'Geweldloos communiceren, hoe doe je dat?', uitgegeven bij Lemniscaat, is voor € 25 te bestellen via www.kerkboek.nl

Leen van den Herik

Tweedaagse retraite 'geweldloosheid en rechtvaardige vrede'

De Conferentie Nederlandse Religieuzen (KNR) organiseert in het kader van haar jaar-

thema 2017 – Geweldloosheid en rechtvaardige vrede – een tweedaagse retraite. Doelgroep: leden van ordes en congregaties en mensen die zich vanuit een religieuze beweging willen inzetten voor gerechtigheid en vrede.

In het spoor van de ontwikkelingen in het spreken over vrede en gerechtigheid willen we - met input van sprekers, in groeps gesprekken en tijdens meditatieve momenten - nadenken over de vraag: 'Hoe kunnen wij christenen, geïnspireerd door Jezus en zijn evangelie, vandaag een bijdrage leveren aan een rechtvaardige vrede door middel van geweldloosheid?'

Het programma is gebaseerd op de drieslag:

- Zien: de tekenen van de tijd rond oorlog en vrede zien: wij-zij denken, angst en hoop in de wereld en in eigen samenleving.
- Oordelen: een kijk op mensen en gebeurtenissen ontwikkelen in de lijn van Jezus van Nazareth en het evangelie, gevoed door een diepe spirituele beweging.
- Handelen: Actief geweldloos handelen vandaag, met name vanuit de kunst van de geweldloze dialoog in concrete relaties en conflictsituaties.

De retraite begint op vrijdagavond 25 augustus om 20.00 u. en eindigt na de lunch op zondagmiddag 27 augustus. Plaats van samenkomen: Conferentiecentrum De Beukenhof, Capucijnenstraat 46, Biezenmortel (tussen Den Bosch en Tilburg)

Opgave voor 1 juli via e-mail: CMBR@knr.nl; maximum aantal deelnemers: 50 Kosten: € 100,- per persoon (inclusief overnachtingen en maaltijden) Informatie: Gerard Moorman, stafmedewerker KNR, tel. (073) 69 213 01

Van woede en hoop – een bijbels visioen

Harry Pals

Dan zullen zij hun zwaarden kapot slaan voor ploegscharen, hun speren voor snoeimessen; dan zullen zij geen zwaard meer opheffen, natie tegen natie, zij zullen het oorlogen niet langer leren. (Micha 4:3)

'Zwaarden omgesmeed tot ploegscharen' - dat is haast te mooi. De meeste vertalingen van dit Micha-vers zijn te lief. Er klinkt hier een 'hard' woord: 'katat': kapot. Je mag erin horen: die rotwapens, we *willen* ze niet meer, sla ze kapot! Zo heeft de kunstenaar het verbeeld in het beeld voor het gebouw van de VN: de man met de hamer. Zwaarden gebroken - geweren zouden dat tegenwoordig zijn, of misschien wel straaljagers.

Het zal geschieden

Dat deze woede effectief zal zijn en wereldwijd wapens tot landbouwwerktuigen zal omslaan - het is bijna niet te geloven. Toch zegt Micha: zeker weten, onvoorwaardelijk. Niet: als dit of dat, misschien wel. Hij zegt: 'Geschieden zal het...', 'Het zal zijn...' Want: 'De mond van de Eeuwige heeft gesproken.' Anders zouden we ook niet midden in het jaar de weg naar het vredesfeest van Kerst kunnen gaan, op weg naar de geboorte van een werkelijk nieuw en vernieuwend mensenkind. Die brengen wij niet voort. Die wordt geboren omdat de mond van de Eeuwige heeft gesproken – zoals de engel het bij Maria in het oor fluisterde (daar werd ze zwanger van, vertelt het verhaal...). Voordat het Kerst is hebben we een lange voorbereidingstijd nodig – veel langer dan het bij ons Advent is. De tijd van september tot en met december,

wanneer we weer het donker in leven, is de tijd om te leren geloven in het licht dat in het donker schijnt.

Roepstem van het visioen

Heel de traditie zegt ons: wat wij doen *doet* ertoe. Zeker, hele volksstammen vertrouwen op hun god, op Mammon en Mars, geldgod en oorlogsgod – aan die goden moet je altijd denken als de Bijbel het woord 'god' gebruikt.

Bronzen standbeeld in de tuin van het VN gebouw in Manhattan door door Evgenii Vuchetich met de titel 'we zullen onze zwaarden kapotslaan voor ploegscharen'. Het beeld was een gift van de Sovjet Unie als 'symbool en uitdrukking van het verlangen van de VN en alle landen in de wereld naar ontwapening.'

Laat ze, wij doen niet mee. 'Wij' zegt Micha heel nadrukkelijk – 'wij verschuilen ons niet achter algemeenheden, achter anderen, achter 'men', achter koffie- en borrelpraat.' *Wij* gaan de weg van het bevrijdingsboek, van de leeflevensregels van de Eeuwige, van het uitzicht op vrede, van de oorlog voorbij. Wie zijn wij dat wij dat kunnen? Beter: wie zijn wij dat wij dat *niet* zouden doen? Ik heb meer twijfels dan ooit – maar ik wil niet in mijn twijfel geloven, die twijfel niet voor mij laten beslissen. Ik wil de roepstem van het visioen tot mij toelaten.

Woede en hoop

Een ander beeld. In de boekenkast van mijn ouders stond tussen de gereformeerde boeken ook een boek met de titel 'Ik neem het niet'. Het waren getuigenissen van het verzet in de Tweede Wereldoorlog. Voorop stond het beeld van Zadkine uit Rotterdam, iemand met een vuist naar de hemel – protest? wanhoop? Zijn binnenste was hol na het bombardement. Ik vergelijk het met het beeld voor het VN-gebouw, met woede en hoop. En ik hoop dat de woede door de hoop constructief wordt: Het kan anders! Het zal anders!

Maar het is geen gemakkelijk Sinterklaaskadoetje. Niet iets dat mooi is voor de toekomst, om op zondag eens aan te denken... Nee, zegt de profeet, *wij* beginnen! De volken gaan nu nog op hun eigen wegen, met hun eigen goden, onder wie altijd weer Mars, de oorlogsgod. Maar *wij*, wij gaan op de weg van de God die dit visioen waar wil hebben - opdat het visioen dichterbij komt. We hebben het niet in onze hand, we kunnen wel een weg gaan – en dat gaan we doen. Kom!

WAKES BIJ DETENTIECENTRUM ZEIST

Als alles duister is...

Héleen Broekema

Elke eerste zondag van de maand wordt bij het Detentiecentrum Zeist een wake gehouden, georganiseerd door de Raden van Kerken Zeist en Soest/Soesterberg. De wakes vinden daar plaats sinds de Schipholbrand in 2005, waarbij elf doden te betreuren waren; de overige gedetineerden werden overgeplaatst naar Zeist.

Ook bij andere detentiecentra, zoals in Rotterdam en Schiphol, vinden wakes plaats. De kerken voelen zich geroepen deze wakes te organiseren omdat hier onrecht plaatsvindt. Ze willen waken zoals de wachters op de stadsmuren in de bijbel. In vreemdelingendetentie worden mensen opgesloten die geen strafblad hebben; hun enige 'misdad' is dat ze niet over de benodigde verblijfspapieren beschikken. Soms zijn ze al vele jaren in Nederland, hebben een eigen zaak, maar om uiteenlopende redenen hebben ze geen papieren. Tijdens de detentie moeten zij pogen aan te tonen dat zij gerechtigd zijn te blijven of papieren trachten te verkrijgen voor terugkeer. Hun situatie is vaak schrijnend. Mensen mogen maximaal 18 maanden in een detentiecentrum vastzitten. Is er geen uitzicht op een oplossing

dan worden zij, zonder pardon, de straat op gestuurd, met de boodschap binnen 24 uur het land te verlaten. Als mensen onderduiken kan weer, bij aanhouding, een detentie van 18 maanden volgen. Er wordt geen onderscheid gemaakt in sekse, geloof of leeftijd.

Veel kritiek

Op het terrein van Detentiecentrum Zeist staan een aantal 'bungalows' (prefab woningen) voor gezinnen die uitgezet moeten worden. Hoewel vluchtelingenkinderen in Nederland niet langer in een gevangenis mogen worden opgesloten, heeft de regering besloten een uitzondering te maken voor gezinnen die op het punt staan uitgezet te worden. Deze gezinnen verblijven maximaal twee weken op de gesloten gezinslocatie Zeist. In Nederland

en vanuit het buitenland is veel kritiek op dit deel van het vreemdelingenbeleid. Onder andere de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten, Nils Muiznieks, van de Raad van Europa had in mei 2014 kritiek op deze werkwijze.

Bidden, zingen, zwijgen

Aan de wake in Zeist neemt een honderdtal mensen deel, met verschillende achtergrond. Tijdens de wake in Soesterberg vindt een liturgie van een halfuur plaats, waarin een meditatie plaatsvindt, wordt gebeden, gezongen én gezwegen. Ook wordt er stilgestaan bij de situatie in de wereld en van de gedetineerden. Deelnemers lopen naar het hek onder het zingen van: *Als alles duister is ontsteek dan een lichtend vuur dat nooit meer dooft*, bloemen worden neergelegd en een kring gevormd. Aan het eind worden de bloemen in het hek gestoken, onder het zingen van *We shall overcome*.

Telefoonkaart

De organisatie van de wake onderhoudt contact met de geestelijke verzorgers in het detentiecentrum, zodat de gedetineerden weten wat er buiten gebeurt. De kerken ontvangen op de zondagen waarop de wake plaatsvindt een voorbede, die ook in de vieringen in het detentiecentrum gebruikt wordt. Door middel van giften ontvangen de gedetineerden bij hoogtijdagen een attentie, bijvoorbeeld een telefoonkaart.

Voor meer informatie zie www.wakezeist.nl

WAKE LIED BIJ HET DETENTIECENTRUM ZEIST

Alle mensen: zusters, broeders

(Melodie: Alle Menschen werden Brüder)

Alle mensen: zusters, broeders, ook op Utrechts Heuvelrug
Sterken voor de zwakken hoeders, deinzen niet voor liefde terug.
Openlucht met soms wat neerslag, over Kamp van Zeist vooral
Zoveel druppels: recht en vrede, die de wereld winnen zal.

Zing maar tegen alle klippen, tegen bierkaai, lange duur.
koudere omstandigheden, hoger opblaait 't heilig vuur.
In hun cel de mensenkinderen, bruin en wit en geel en zwart.
Ooit gezónd weer ademen, zonder angsten in hun hart.

Tegen alle donderwolken, tegen hard asielbeleid
Zingen wij en blijven waken, weg met onbarmhartigheid!
't Is één wereld of geen wereld, wie verstaat het leven niet?
Bewindsman Teeven*, hoop doet leven, zing met ons 't bevrijdingslied.

Discretionair is úw bevoegdheid, genade geldt dan boven recht.
weinigen hierdoor toegelaten, vindt u dat nu echt terecht?
Detineren is verboden, mag alleen in grote nood.
We blijven zingend protesteren, ook al vriézen we half-dood.

Alle mensen: zusters, broeders, ook op Utrechts Heuvelrug
Sterken voor de zwakken hoeders, deinzen niet voor liefde terug.
Openlucht met soms wat neerslag, over Kamp van Zeist vooral.
Zoveel druppels: recht en vrede, die de wereld winnen zal.

“Er zijn teveel vluchtelingen,
zeggen de mensen.
Er zijn te weinig mensen,
zeggen de vluchtelingen.”

(Ernst Ferstl,
Oostenrijks onderwijzer en dichter)

“Een politiek vluchteling is
iemand die stemt met zijn
voeten.”

(Vladimir Lenin, stichter van de
communistische Sovjet-Unie)

“Langdurig uitzichtloos.
Hebben we het dan over de
asielzoekers
of over het beleid?”

(Loesje)

“We noemen ze vluchtelingen, en
daar gaat het al mis. Alsof iemand
die zoekt naar veiligheid ineens geen
mens meer is.”

(Martin Gijzen, Nederlandse
journalist, auteur en songwriter)

Ghandi van de grens

Simon Lambregs en Margreet Hogeterp

Badshah Kahn, tochtgenoot en medestrijder van Mahatma Gandhi voor geweldloze weerbaarheid, is weinig gekend in het Westen. Toch is hij nog altijd een inspiratiebron voor moslims in Afghanistan, Pakistan, India, Sri Lanka. In zijn boodschap voor Wereld-vredesdag 2017 noemt Paus Franciscus Mahatma Gandhi en Badshah Khan indrukwekkende tijdgenoten die de geweldloosheid met succes in praktijk hebben gebracht.

Khan Abdul Ghaffar Khan, later bekend onder de naam Badshah Khan, wat Koning van de leiders betekent, werd in 1890 geboren, in de Indiase stad Utmanzai. Net als Gandhi wijdde Badshah Khan zijn leven aan het verbeteren van de levenssituatie van zijn mensen, de Pashtun, een bevolkingsgroep waartoe hijzelf behoorde. Hij voelde een diepe spirituele roeping en accepteerde aanvankelijk de Britse overheersing als een gegeven. Dat veranderde toen zijn werk in dorpen, dat vooral draaide om het stichten van scholen, tot een confrontatie leidde met met zowel de mullahs als de Britse autoriteiten om vergelijkbare redenen: opgeleide mensen zijn moeilijker te onderdrukken. Hij begon te beseffen dat zijn educatieve werk, net als het werk van Gandhi, niet alleen maar dienstverlening was, maar ook rebellie.

Dienaars van God

Na zijn ontmoeting met Gandhi in 1919, richtte hij het geweldloze vredesleger 'Khudai Khidmatgar', 'Dienaars van God' op. Daarvan maakten ook vrouwen en niet-moslims deel uit. De toewijding van zijn mensen, samen met zijn geweldloosheid verbijsterden de Britten die reageerden op de enige manier die ze kenden: met brute onderdrukking. Na het aanrichten van een groot bloedbad door de Britten in 1930 in Peshawar, waarbij meer

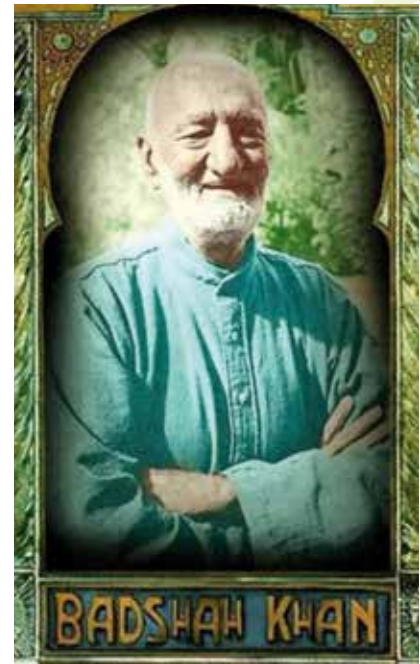
dan vierhonderd 'dienaars' rij voor rij neergeschoten werden, groeide Badshah Khan's vredesleger van een paar honderd, tot meer dan 80.000 'dienaars'. Evenals hun leider Badshah Khan die ook wel de 'Ghandi van de grens' genoemd werd, werden zij vervolgd, doodgeschoten, gemarteld, vernederd en gevangen gezet. Maar niet voordat ze een significante rol hadden gespeeld bij het bevrijden van hun land en het demonstreren van de kracht van geweldloosheid.

Voorbeeld voor gewetensgevangenen

Badshah Khan was voorstander van de eenheid van India en tegenstander van de opdeling in een Hindoestaat India en Moslimstaat Pakistan. Dit ideaal heeft hij niet kunnen verwezenlijken. Met de onafhankelijkheid van Brits-Indië in 1947, deelde het land zich op in India en Pakistan, nadat burgeroorlogen naar aanleiding van deze deling minstens een half miljoen levens hadden

'Ik geef u een wapen waar geen politie of leger tegen bestand is. Het is het wapen van de Profeet, waar gij u niet genoeg van bewust zijt. Dat wapen is geduld en een rechtvaardige en oprechte levenswijze. Geen macht op aarde kan daartegen stand houden.'

Badshah Khan

gekost en in totaal circa zeven miljoen vluchtelingen in beide richtingen.

Onder de nieuwe Pakistaanse regering werd Badshah Khan regelmatig onder huisarrest geplaatst of gevangen gezet omdat met twijfelde aan zijn loyaliteit.

In 1962 was hij de 'Amnesty international gevangene van het jaar' en werd hij een voorbeeld genoemd voor alle gewetensgevangenen. In 1985 werd hij genomineerd voor de Nobel-Vredesprijs en in 1987 kreeg hij het Indiase burgerschap en ontving hij de hoogste Indiase burgerlijke onderscheiding.

Hij stierf in 1988, onder huisarrest, na 36 jaar van zijn leven in de gevangenis of ballingschap te hebben doorgebracht.

Op de dag van zijn begrafenis, toen hij werd overgebracht van Peshawar naar zijn begraafplaats Jalalabad, hielden strijdende partijen van Russen en Afghanen een wapenbestand. In India was er een vijfdaagse rouwperiode.

Bron: 'Geweldloosheid in de Islam' in: Begrip Moslim-Christenen, nummer 3/2013

Voor een vreedzaam Europa

Wendela de Vries, Stop de Wapenhandel

In mei 1950 stelde de toenmalige Franse minister van Buitenlandse Zaken Schuman voor om 'een basis te leggen voor gezamenlijke economische ontwikkeling als eerste stap naar een Europese Federatie, en de toekomst te veranderen van een regio die zich lang heeft gericht op het produceren van oorlogswapens, waarvan vooral zijzelf het slachtoffer werd.'

Wat is er terecht gekomen van dit vreedzaam Europa?

Anno 2017 verdienen Europese wapenbedrijven geld aan oorlog en vluchtelingen. De Europese Commissie wil de wapenexportcontrole uithollen en onderzoeksgeld aan de wapenindustrie geven. En Westerse wapens houden de oorlog in Jemen gaande. Ja, de Europese Unie zorgt al 70 jaar voor vrede. Maar dan alleen binnen haar eigen grenzen. De afgelopen decennia hebben Europese landen meegedaan aan militaire interventies die hele regio's ontwricht hebben. Bovendien exporteert Europa op grote schaal wapens: na de Verenigde Staten is de EU de grootste wapenexporteur ter wereld. Die wapens gaan overal naartoe. Ook naar oorlogsgebieden, naar dictators en naar landen die niet eens in de basisbehoeften hun bevolking kunnen voorzien.

Grensbewakers

Mensen die vanuit oorlogsgebieden naar het vreedzame Europa willen vluchten worden tegengehouden aan de grenzen, door grensbewakers die steeds meer militaire middelen gebruiken. Er wordt gesproken over 'opvang in de regio' maar tienduizenden vluchtelingenkinderen in Turkije en Libanon kunnen nog steeds niet naar school. En als klap op de vuurpijl is 'Brussel' de afgelopen maanden bezig om geld naar de Europese wapenindustrie te sluizen zodat die 'concurrerend' en 'innovatief' kan blijven.

Zou de Europese Unie niet veel meer inspireren als het nieuwe methoden ontwikkelde om met conflicten om te gaan? Als het meer diplomatieke kwaliteiten zou inzetten om onderhandelings- en verzoeningsprocessen op gang te brengen? Als het een eerlijke belastingpolitiek zou invoeren waardoor Afrikaanse landen voldoende eigen middelen kunnen genereren om zich economisch te ontwikkelen? Als het serieuze klimaatpolitiek zou voeren waardoor de kans op oorlog om water en vruchtbare grond vermindert? Europa zou zich niet moeten richten op oorlogsvoorbereiding maar op het actief bevorderen van vrede. Er zou budget moeten worden vrijgemaakt om alle kennis over het ontstaan en voorkomen van conflicten verder te ontwikkelen. Met 25 miljoen euro kunnen we een heel eind komen. Dat is precies het bedrag dat de Europese Commissie voor 2017 heeft bestemd voor militaire onderzoeksprogramma's. En weet je wat? Met een tiende van dat bedrag komen we ook heel ver. Besteed de rest van het geld dan alsjeblieft aan onderwijs voor vluchtelingenkinderen.

Het evangelie handen en voeten geven

Frits ter Kuile

Het Jeannette Noëlhuis is een leefgemeenschap in Amsterdam Zuidoost. De levensstijl is gebaseerd op eenvoud, gastvrijheid, gebed en directe actie voor een betere samenleving. De gemeenschap is ontstaan vanuit de Catholic Worker-beweging in de Verenigde Staten. De Catholic Worker is een beweging van radicale christenen en is pacifistisch en anarchistisch ingesteld. Het streven is om het evangelie handen en voeten te geven door vreedzame getuigenissen op plekken waar het wringt en door concrete hulp aan de armsten.

In het evangelie van Matteüs (hoofdstuk 25) zegt Jezus: "Al wat jullie gedaan hebben voor een van de onaanzienlijksten van mijn broeders en zusters, hebben jullie voor Mij gedaan". Tot de onaanzienlijksten anno 2017 horen ook de mensen in onze samenleving die als 'illegaal' bestempeld worden. Daarom bieden de bewoners van het Jeanette Noëlhuis onderdak aan twaalf mensen zonder papieren, die soms wel en soms geen uitzicht hebben op een verblijfsvergunning.

Voor vrijere migratie

Daarnaast waken de bewoners bij het grensgevang op Schiphol om de mensen die daar onschuldig worden opgesloten een hart onder de riem te steken. Ook willen zij de gedachtevorming op gang brengen rond vrijere migratie. In plaats van visumrestricties en het illegaliseren of het onderbrengen van vluchtelingen in kampen, pleit de gemeenschap van het Noël huis voor meer controle rondom sociale voorzieningen (trapsgewijze toegang middels 'inverdienen') en op zwartwerk op de werkvloer en het werken onder het minimum van de CAO-norm. Hoe zou onze wereld eruit zien als migranten en vluchtelingen zelf iets van hun leven kunnen maken, met hulp van vrienden, familie en sympathisanten en makkelijk ver-

In de kerngroep en gemeenschap werken christenanarchisten en sociaal-democraten, veganisten, vegetariërs en vleeseters, hardcore protestanten en Latijn prevelende katholieken samen onder één dak.

der kunnen reizen of terugkeren als omstandigheden hier tegen blijken te zitten of juist thuis verbeteren?

Kernwapenvrije wereld

Het Jeannette Noëlhuis zet zich ook in voor een kernwapenvrije wereld. Zo deden de bewoners

mee aan een getuigenis in Den Haag. Hierbij werden ruim zestig mensen aangehouden voor hun poging een verzoek te overhandigen aan de verzamelde machthebbers om de wereld niet met nieuwe generaties kernwapens te bedreigen maar de handen ineem te slaan en te ontwapenen.

Op 17 juli van dit jaar organiseert de gemeenschap met internationale vredesvrienden een getuigenis voor vrede en tegen de komst van nieuwe kernwapens bij de vliegbasis Büchel (meer info www.noelhuis.nl/no-new-nukes).

Samen leven onder één dak

De gemeenschap (probeert te!) delen wat ze heeft met anderen die minder hebben. De bewoners van het Jeannette Noëlhuis vragen geen salaris voor wat ze doen. Sommigen van hen dragen financieel bij, anderen krijgen kost en inwoning. In de kerngroep en gemeenschap werken christenanarchisten en sociaal-democraten, veganisten, vegetariërs en vleeseters, hardcore protestanten en Latijn prevelende katholieken, jong en iets minder jong, man en vrouw, samen onder één dak.

De Catholic Worker-beweging heeft geen partijprogramma of hoofdkantoor. Ieder binnen de beweging zoekt steeds opnieuw naar nieuwe en oude antwoorden op de vragen van de tijd. Ze zien het als een persoonlijke taak van ieder om te helpen wanneer iemand in nood is. Ze maken geen aanspraak op overheidsgeld. Dankzij de steun van veel mensen, engelen en heiligen en Gods erbarmen kan deze gemeenschap bloeien.

Eenvoud, gastvrijheid,
gebed en directe
actie voor een betere
samenleving

Omdat deze special te weinig ruimte biedt om alle informatie over geweldloosheid een plek te geven, volgt hieronder een overzicht van organisaties, literatuur en websites voor verdere verdieping.

Organisaties

- **Dialogue for Peaceful Change (DPC)**
DPC is een conflictmanagement methode gebaseerd op kennis en ervaring uit de hele wereld. Informatie: www.stichtingoikos.nl/dpc
- **War Resisters International (WRI)**
WRI is een netwerk van 80 pacifistische en anti-militaristische organisaties uit veertig landen, opgericht in 1921 met als motto 'Oorlog is een misdaad tegen de menselijkheid'. In Nederland behoren PAIS (www.vredesbeweging.nl) en VD-AMOK (het antimilitaristisch onderzoeksbureau (www.vdamok.nl) tot het netwerk. Zie www.wri-irg.org
- **Kerk en Vrede**
De Vereniging Kerk en Vrede, opgericht in 1924, zet zich binnen en buiten de kerken in voor ontwapening en geweldloosheid. Ze streeft ernaar het geloof in geweld en iedere poging tot rechtvaardiging van militair geweld te weerleggen. Zie www.kerkenvrede.nl
- **Christian Peacemakers Teams (CPT)**
CPT verbindt zich wereldwijd met basisgroepen die lijden onder structuren van geweld en onderdrukking door het trainen en uitzenden van teams die gewelddoos en creatief aan vrede en verzoening werken. Zie www.cpt.org
- **Peace Brigades International (PBI)**
PBI zendt vrijwilligers uit om hen die opkomen voor de mensenrechten en bedreigd worden te begeleiden en beschermen. Zie www.peacebrigades.nl
- **PAX**
Staat voor vrede en werkt samen met mensen in conflictgebieden en kritische burgers in Nederland aan een menswaardige, democratische en vreedzame samenleving, overal in de wereld. Zie www.paxvoorvrede.nl
- **Quakers**
Officieel het 'Religieus Genootschap der Vrienden'. In hun samenkomsten staat de Geest, 'het inwaarts Licht', centraal, als de hoogste autoriteit. Ieder mens heeft iets van dit licht ontvangen. Quakers zetten zich wereldwijd met woord en daad in voor geweldloosheid. Zie www.quakers.nu.
- **IFOR**
International Fellowship of Reconciliation (IFOR) is een wereldwijd netwerk van vredesorganisaties die vanuit een spirituele achtergrond actieve geweldloosheid praktiseren en uitdragen. Kerk en Vrede is de Nederlandse tak van IFOR. Zie www.ifor.org.
- **Women's International League for Peace and Freedom (WILPF)**
WILPF is een internationaal netwerk van organisaties van vrouwen die zich op geweldloze wijze inzetten voor vrede, opgericht in 1915. De Nederlandse afdeling van de WILPF verpreidt informatie en neemt deel aan acties om de politiek te beïnvloeden. Zie www.wilpf.org en www.wilpf.nl
- **Inclusieve Veiligheid**
Vrede voor onszelf zeker stellen is onmogelijk zolang een groot deel van de wereldbevolking lijdt onder armoede, klimaatverandering, honger, onderdrukking en oorlog. Gestreefd wordt naar een brede coalitie om een gezamenlijke visie te ontwikkelen over een alternatief veiligheidsbeleid. Zie www.samenveilig.earth
- **Stop Wapenhandel**
Stop Wapenhandel doet onderzoek en voert actie tegen wapenexport en de wapenindustrie. Zie www.stopwapenhandel.org

- **De Expeditie**
De Expeditie werkt men aan geweldloze verandering in de vorm van trainingen, cursussen, lezingen, het begeleiden van groepen in tijden van spanning en het bemiddelen in conflicten van anderen. Zie: www.antenna.nl/expeditie
- **Nonviolent Peaceforce (NP)**
NP beschermt burgers in gewelddadige conflicten met geweldloze strategieën en lobbyet om dergelijke methodes meer ingang te doen vinden. Zie www.nonviolentpeaceforce.org
- **Eirene**
EIRENE steunt organisaties op het gebied van vrede en ontwikkeling, met geld en door vrijwilligers in projecten in het buitenland te laten werken. EIRENE Nederland is onderdeel van EIRENE Internationaal, een van de grootste ontwikkelingsorganisaties van Duitsland. Zie www.eirene-nederland.org
- **Women's Peacemakers Program**
WPP zet zich in voor het ondersteunen van het werk van vrouwelijke vredesactivisten overal ter wereld. Zie <https://www.womenpeacemakers-program.org>.

Literatuur

- *Handbook for Nonviolent Campaigns* van War Resisters International Dit boek put uit de ervaringen van War Resisters International zodat toekomstige activisten daar hun voordeel mee kunnen doen. Het is een praktische handleiding met vele ideeën voor het opzetten van geweldloze acties en het trainen daarvoor. De tekst van het handboek is te downloaden op: www.wri-irg.org
- Kerk en Vrede heeft diverse publicaties uitgegeven op het gebied van geweldloosheid. Bijvoorbeeld het boekje *In eigen boezem*, over hoe kerken zich verhouden tot geweld, de bundel *alle angst voorbij* met vredesliederen en het boekje *Oorlog verkopen* over hoe gewelddadigheden aan de man/vrouw gebracht worden. Kijk voor meer informatie op www.kerkenvrede.nl onder de knop 'webwinkel'.
- *Naar een cultuur van Vrede en Geweldloosheid* door Evert Huisman. Dit boek biedt een alternatief voor geweld en conflict in de vorm van geweldloze conflictoplossing. Het laat zien dat zo'n alternatief alleen werkzaam kan zijn in een Cultuur van Vrede en Geweldloosheid.

Websites

- **www.nvdatabase.swarthmore.edu**
Een database van geweldloze acties uit de hele wereld, bijeengebracht door studenten in het kader van hun studie Peace and Conflict.
- **www.aeinstein.org**
Het Albert Einstein Instituut, opgericht door Gene Sharp, stimuleert studie en gebruik van geweldloze methoden. De website bevat veel documentatie.
- **www.nonviolent-conflict.org**
Van het International Center on Nonviolent Conflict. Dit centrum heeft een educatieve doelstelling: het deelt informatie en geeft trainingen.

Zelf aan de slag met geweldloosheid

Voor groepen die aan de slag willen met geweldloosheid is er werk- en gespreksmateriaal te vinden op de website van Kerk en Vrede (www.kerkenvrede.nl) onder de knop 'nieuws'.

Agenda

*2 juli, 6 augustus, 3 september,
1 oktober 2017*

Wake Detentiecentrum Zeist

Wanneer: elke eerste zondag van de maand met bloemen en licht om 16.30 uur. Breng bloemen mee! Plaats: Richelleweg 13, Soesterberg. Informatie: (030) 69 622 83 / (035) 60 138 82, www.wakezeist.nl en www.saviz.nl (Steunfonds)

9 juli, 13 augustus, 10 september, 8 oktober 2017

Schipholwakes

In de nieuwe Schipholgevangenis zitten veel mensen die niet in Nederland mogen (ver)blijven, omdat ze niet over voldoende papieren beschikken.

Deze wakes hebben als doel om een teken van solidariteit aan de migrantengevangenen te geven en om het opsluiten van mensen die niets misdaan hebben ter discussie te stellen.

Wanneer: Iedere tweede zondag van de maand van 14:00-15:30 uur. Waar: Duizendbladweg 100, Badhoevedorp.

Info: www.schipholwakes.nl

T/m vr 30 jun 2017

Tentoonstelling over Vredeskinderen

Over kinderen binnen het vredesactivisme, maar ook uitingen van kinderen over het onderwerp vrede (vaak gemaakt binnen de context van vredeseducatie): historische affiches, kindertekeningen en kindergedichten. Wanneer: van 10:00-17:00 uur. Zaterdags vanaf 12:00 uur. Waar: in de Serre van het Verzetsmuseum Zuid-Holland, Turfmarkt 30, Gouda. Info: <http://www.verzetsmuseum-zh.nl>

23 tot 25 juni

Kerkennacht

In het weekeinde van 23 tot 25 juni 2017 vindt de Kerkennacht plaats. In vele dorpen en steden in Nederland zetten kerken, van welke snit ook, hun deuren wagenwijd open. Een succesvolle formule die sinds 2007 in Nederland wordt aangeboden. De Kerkennacht is een oecumenisch evenement. In Nederland, maar ook in diverse andere Europese landen openen tal van kerken en gebedshuizen in een weekend hun deuren. Ze laten nieuws- en leergierige bezoekers mee genieten waar zij goed in zijn.

Info: www.raadvankerken.nl

17 juli

Internationale blokkade van vliegbasis Büchel voor een kernwapenvrije wereld

Meer info op www.buechel-atombombenvrei.jimdo.com/international/international-action-camp

16-17 september

Walk of Peace, Utrecht

In een tijd van toenemende polarisatie organiseren PAX en de Raad van Kerken al twee jaar op rij een

Walk of Peace. Eerst in Den Haag, vorig jaar in Enschede. Een wandeling in de Vredesweek, waarin mensen vanuit verschillende religieuze en niet-religieuze achtergronden elkaar ontmoeten in kerken, moskeeën, scholen en op pleinen. Een wandeling vol oude en nieuwe rituelen die deze plekken en ons met elkaar verbinden en te ervaren én uitdragen dat vrede inspireert en verbindt. Ook Utrecht heeft een kleine Walk of Peace. Wil je hier aan meedoen of met je eigen Ambassade van Vrede, organisatie of lokale groep ook een Walk of Peace organiseren in eigen buurt? Neem dan contact op met PAX, (030) 23 333 46, vredesweek@paxvoorvrede.nl.

17-24 september

Vredesweek 2017

Het thema van de Vredesweek luidt: 'De kracht van verbeelding'. We leven in roerige tijden. Juist nu groeit het besef dat vrede niet vanzelfsprekend is. De beelden van vluchtelingen en oorlog onderstrepen het belang dat we ons moeten inzetten voor vrede. De Vredesweek is hét moment om samen in actie te komen. Voor meer info: www.vredesweek.nl